POLIROM Top 10+

N.V.

GOGOL

Mantaua • Nasul • Însemnările unui nebun

N.V. Gogol

Mantaua • Nasul • Însemnările unui nebun

Traducere din limba rusă şi note
de Emil Iordache

POLIROM
2012

N.V. Gogol, *Sobranie socineii v semi tomah*

Izdatel'stvo Hudojestvennaia Literatura, Moskva, 1976-1979

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-2567-3

ISBN PDF: 978-973-46-2568-0

ISBN print: 978-973-46-2402-7

Pe copertă: Vasili Perov (1834-1882), *Pe calea ferată*, 1868, 1867-1888

Coperta: Radu Răileanu

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

NIKOLAI VASILIEVICI GOGOL (1809-1852) s-a născut într-un sat din Ucraina. După absolvirea liceului, a plecat la Sankt Petersburg, unde a început să publice, sub diverse pseudonime, în revistele literare ale vremii. Succesul a venit însă abia în 1831, odată cu publicarea volumului de povestiri *Serile în cătunul de lîngă Dikanka*. I-au urmat mai multe volume de nuvele şi povestiri (*Mirgorod*, *Povestiri din Petersburg*, *Arabescuri*), romane (*Taras Bulba*, *Suflete moarte*) şi piese de teatru (*Revizorul*, *Căsătoria*, *Jucătorii de cărţi*). Pline de umor, originale şi inovatoare, scrierile sale s-au bucurat de o largă apreciere, asigurîndu-i un loc în galeria celor mai importanţi prozatori ai lumii. S-a stins din viaţă la doar 42 de ani.

La Editura Polirom au apărut volumele: *Opere*, vol. I (*Serile în cătunul de lîngă Dikanka* şi *Mirgorod*; 1999), *Opere*, vol. II (*Povestiri din Petersburg*, *Revizorul*, *Căsătoria*; 2001), *Opere*, vol. III (*Suflete moarte*; 2001) şi culegerea de proză scurtă *Mantaua. Povestiri. Nuvele* (2007).

Mantaua

La departamentul… dar mai bine să nu spunem la care departament. Nimic mai supărător decît departamentele, regimentele şi cancelariile de tot felul, adică, pe scurt, decît castele administrative, de orice fel ar fi ele. Acum fiecare individ consideră că o ofensă adusă lui personal lezează întreaga societate. Se zice că, nu demult, s-a primit o reclamaţie din partea unui căpitan-ispravnic, nu-mi mai aduc aminte din ce oraş, în care acesta relatează negru pe alb că decretele de stat sînt călcate în picioare şi că sacrosanctul său nume este pur şi simplu luat în deşert. Iar ca dovadă a anexat la reclamaţie un tom voluminos, o scriere romantică, în care, la fiecare zece pagini, îşi face apariţia un căpitan ispravnic, uneori chiar beat-turtă. Aşadar, pentru a evita orice neplăceri, e mai bine să numim departamentul cu pricina *departamentul cutare*. Deci, la *departamentul cutare* îşi făcea slujba *funcţionarul cutare*. Nu s-ar zice că omul era remarcabil, dimpotrivă, era scund, cam ciupit de vărsat, cam roşcovan, părînd şi puţin cam scurt de vedere, cu un început de chelie pe frunte, cu zbîrcituri pe ambii obraji şi cu acea culoare a feţei care se numeşte hemoroidală… Ce să-i faci! Vinovată e clima Petersburgului. În ce priveşte gradul (căci la noi trebuie să spui înainte de toate care-i gradul), era ceea ce se numeşte etern consilier titular, de care, aşa cum se ştie, şi-au bătut joc şi au rîs pe săturate feluriţi scriitori care au lăudabila deprindere de a tăbărî asupra tuturor celor care nu pot să muşte. Numele de familie al funcţionarului era Başmacikin[1]. Numele de familie îşi trăda originea: venea de la botină. Dar cînd, în ce epocă şi în ce fel a descins numele

de la botină, asta nu se ştie chiar deloc. Şi tatăl, şi bunicul, chiar şi cumnatul şi absolut toate rudele lui Başmacikin umblau în cizme, schimbînd doar de trei ori pe an pingelele. Se mai numea Akaki Akakievici. Poate că numele acesta i se va părea cititorului întru cîtva ciudat şi căutat cu tot dinadinsul, dar îl pot încredinţa că nu l-a căutat nimeni şi că s-a impus de la sine în urma unor împrejurări care au creat imposibilitatea de a i se da altul. Iată cum s-a întîmplat. Akaki Akakievici s-a născut, dacă nu mă înşală memoria, în noaptea de 23 martie. Răposata maică-sa, văduvă de funcţionar, o femeie foarte cumsecade, s-a gîndit, după cum se cuvine, să-şi boteze copilul. Maică-sa încă mai zăcea pe patul din dreptul uşii, iar de-a dreapta ei stăteau cumătrul, un om tare cumsecade, Ivan Ivanovici Eroşkin[2], şef de birou la senat, şi cumătra, soţia ofiţerului de poliţie din cartier, femeie cu virtuţi rare, pe numele ei Arina Semionovva Belobriuşina [3]. Lehuzei i s-a dat să aleagă oricare din trei nume: Mokki, Sossi sau să-şi boteze copilul cu numele mucenicului Hozdazat. „Nu, se gîndi răposata, tare-s nu ştiu cum numele astea.“ Ca să-i facă pe plac, deschiseră calendarul la altă filă. Ieşită alte trei nume: Trifili, Dula şi Varahasi. „Asta-i pedeapsa lui Dumnezeu! murmură bătrîna. De cînd sînt pe lume n-am mai auzit asemenea nume. Să fi fost măcar Varadat sau Varuh, dar nu Trifili şi Varahasi.“ Mai întoarseră o filă. Ieşiră: Pahvikahi şi Vahtisi. „Nu, spuse bătrîna, văd că asta îi e soarta. Dacă-i pe-aşa, mai bine să poarte numele lui taică-su. Taică-su a fost Akaki, şi fiul să fie tot Akaki.“ De aici provine Akaki Akakievici. Copilul fu botezat, ocazie cu care începu să plîngă şi făcu o grimasă, de parcă presimţea că va fi consilier titular. Deci, aşa s-au întîmplat lucrurile. Dacă le-am relatat aici, n-am făcut-o decît ca pînă şi cititorul să vadă că totul s-a întîmplat de nevoie şi că era imposibil să i se fi dat alt nume. Cînd şi în ce an a intrat la departament şi

cine l-a numit în slujbă – nici de asta nu-şi mai amintea nimeni. Oricît de mulţi directori şi feluriţi şefi se schimbau, Akaki Akakievici era văzut în acelaşi loc, în aceeaşi poziţie, în aceeaşi funcţie de copist, aşa că ulterior toţi ajunseră să creadă că aşa s-a născut pe lume, gata de slujbă, cu uniforma pe el şi cu chelia pe cap. La departament nu se bucura de respectul nimănui. Uşierii nu numai că nu se ridicau atunci cînd apărea el, dar nici măcar nu-l priveau, de parcă prin sala de primire nu trecea decît o muscă în zbor. Şefii se purtau cu el cumva rece şi despotic. Cîte un subşef de birou îi vîra sub nas hîrtiile, fără să-i spună nici măcar „copiaţi-le" ori „uite ceva interesant şi drăguţ" sau altceva plăcut, cum se obişnuieşte în instituţiile cu funcţionari bine-crescuţi. Iar el, de-abia uitîndu-se la hîrtie, o lua fără să-l privească pe cel care i-o punea pe masă şi fără să se întrebe dacă acesta era autorizat s-o facă. O lua şi se apuca imediat s-o copieze. Funcţionarii tineri rîdeau de el şi-l ironizau atît cît le permitea inteligenţa lor de birocraţi, povesteau în prezenţa lui felurite anecdote născocite tot pe seama sa: despre gazda la care stătea, o bătrînă de şaptezeci de ani, spuneau că-l bate, îl întrebau cînd va fi nunta, îi presărau pe cap bucăţele de hîrtie, zicînd că-s fulgi de nea. La toate acestea, Akaki Akakievici nu răspundea, de parcă în faţa lui nu s-ar fi aflat nimeni. Munca sa nu avea cîtuşi de puţin de suferit din pricina şicanelor: sîcîit de toată lumea, nu făcea nici o greşeală de scriere. Numai dacă gluma era mult prea insuportabilă, numai cînd cineva îi dădea peste mînă, împiedicîndu-l să-şi vadă de treabă, rostea: „Lăsaţi-mă în pace, de ce mă necăjiţi?". Şi ceva ciudat răzbătea atunci în cuvintele lui şi în tonul cu care le rostea. Se simţea ceva ce îţi făcea atîta milă, încît un tînăr nou în serviciu care, urmînd exemplul celorlalţi, îşi permise să-şi rîdă de el se opri deodată ca săgetat şi de-atunci parcă totul i se arăta în altă lumină şi

sub altă înfăţişare. O putere supranaturală îl înstrăină de colegii săi, pe care de-abia-i cunoscuse şi-i luase drept oameni cumsecade şi de lume. Şi, mult timp după aceea, în momentele cele mai vesele, îl vedea în faţa ochilor pe funcţionarul acela scund, cu chelie pe cap, cu vorbele sale mişcătoare: „Lăsaţi-mă în pace, de ce mă necăjiţi?“. Şi, în aceste cuvinte răscolitoare, se făcea auzit ecoul altor vorbe: „Sînt fratele tău“. Iar bietul tînăr îşi acoperea faţa cu mîinile şi de multe ori în viaţa lui s-a cutremurat apoi, văzînd cîtă neomenie zace în om, cîtă brutalitate sălbatică se ascunde sub aparenţa de om de lume, rafinat şi cultivat şi – Doamne! – asta chiar la persoanele pe care societatea le consideră nobile şi cinstite…

Nu cred să se mai fi putut găsi un om care să trăiască numai pentru munca lui. E puţin să spun că-şi dădea toată osteneala. Nu, el muncea cu dragoste. Copiind hîrtiile, el se vedea într-o lume variată şi plăcută. Desfătarea i se exprima pe chip. Unele litere erau favoritele lui şi, dacă ajungea la ele, nu mai ştia pe ce lume se află: rîdea încetişor, făcea cu ochiul, se ajuta şi cu buzele, aşa că pe faţă parcă i se putea citi fiecare literă pe care o caligrafia pana lui. Dacă ar fi fost recompensat pe măsura rîvnei depuse, el, spre marea sa mirare, ar fi ajuns, poate, consilier de stat. Dar în fapt, cum spuneau spiritualii lui colegi, se alesese la petliţă cu o cheutoare şi cu hemoroizi mai jos de şale. De altfel, nu s-ar putea spune că nimeni nu i-ar fi acordat atenţie. Un director, fiind om bun la suflet şi dorind să-l răsplătească pentru numeroşii ani de slujbă, dădu dispoziţie să i se încredinţeze o lucrare mai importantă decît transcrierea documentelor. Pe baza unui dosar rezolvat, trebuia să întocmească o adresă către o altă instituţie. Nu avea decît de schimbat titlul şi de trecut ici-colo nişte verbe de la persoana întîi la a treia. Se căzni pînă îl trecură toate sudorile, îşi şterse fruntea şi, în cele din urmă, spuse: „Nu, mai bine daţi-mi ceva

de copiat“. De atunci îl lăsară să-şi vadă de copiile lui. În afară de această activitate, parcă nu mai exista nimic pentru el. Nu se gîndea cîtuşi de puţin la îmbrăcăminte: uniforma lui nu era verde, ci mai curînd roşcată, precum tărîţea. Gulerul îi era strîmt, îngust, aşa că gîtul lui, destul de scurt de altminteri, ieşind din guler, părea nefiresc de lung, ca la pisoii de ghips cu capetele bălăngănindu-se, pe care îi poartă cu zecile pe creştet ruşii care se dau drept străini. Şi întotdeauna i se lipea ceva de uniformă: ba un fir de fîn, ba o aţă. Pe deasupra, mai avea şi deosebitul talent ca, mergînd pe stradă, să nimerească chiar sub fereastra pe care cineva arunca tot felul de lături, aşa că purta mereu la pălărie coji de pepene verde sau galben şi multe alte asemenea necurăţenii. Niciodată în viaţă nu acordase atenţie întîmplărilor de pe stradă, care, după cum se ştie, îi interesează la culme, zi de zi, pe confraţii lui funcţionari, care au nişte ochi atît de ageri şi de pătrunzători încît, de pe celălalt trotuar, observă cum insului cutare i s-a rupt cureluşa ce trece de la manşeta pantalonilor pe sub talpă, incident ce le stîrneşte întotdeauna un zîmbet maliţios.

Însă Akaki Akakievici, dacă îşi arunca undeva privirea, nu vedea decît rîndurile drepte, aşternute cu scrisul lui caligrafic şi numai dacă, făcîndu-şi apariţia cine ştie de unde, cîte un bot de cal i se aşeza pe umăr şi-i sufla din nări un întreg uragan de-a dreptul în obraz, de-abia atunci îşi dădea seama că nu se află la mijlocul unui rînd, ci mai curînd în mijlocul străzii. Ajungînd acasă, se aşeza de îndată la masă, îşi sorbea pe fugă ciorba, mînca o bucată de carne de vită cu ceapă, fără să-i simtă gustul, înghiţea cu tot cu muşte şi cu ce mai dădea Dumnezeu să-i pice în farfurie în acel anotimp. Simţind că stomacul începe să i se umfle, se ridica de la masă, scotea un borcănel cu cerneală şi copia hîrtiile aduse acasă. Dacă nu avea nici o hîrtie adusă de la serviciu, făcea pentru propria lui

plăcere cîte o copie, mai ales dacă hîrtia nu era remarcabilă prin frumuseţea stilului, ci prin adresa unei persoane noi sau importante.

Chiar şi în ceasurile cînd cerul cenuşiu al Petersburgului se întunecă de-a binelea şi întreaga tagmă funcţionărească s-a săturat şi s-a ospătat pe măsura posibilităţilor oferite de leafă şi de poftă; cînd toţi s-au odihnit după scîrţîitul penelor de la departamente, după alergătură, după tot felul de treburi personale sau ale altora, după tot ce întreprinde din proprie iniţiativă, chiar şi cu asupră de măsură, omul nepotolit; cînd funcţionarii se grăbesc să se bucure de timpul liber: unii mai dezgheţaţi zoresc la teatru, alţii ies pur şi simplu în stradă, cu gînd să se ţină scai după vreo pălărioară, alţii se duc la o serată ca să-şi omoare timpul făcîndu-i complimente vreunei fetişcane nostime, steaua unui mic cerc funcţionăresc, iar alţii, cum se întîmplă cel mai adesea, îşi vizitează cîte un confrate care locuieşte la etajul al treilea sau al doilea, în două camere cu antreu sau bucătărie şi cu oarecare pretenţii de a fi în pas cu moda, datorită unei lămpi sau altui fleac cumpărat cu multe sacrificii, cu renunţări la mese şi distracţii; cu alte cuvinte, chiar în timpul cînd toţi funcţionarii se împrăştie prin micile apartamente ale amicilor ca să joace *whist*, sorbind ceai din pahare şi ronţăind pesmeţi de cîte o copeică, să pufăie din ciubucele lungi, povestind, în timp ce împart cărţile, cancanuri din înalta societate, ajunse la urechea lor, la care rusul nu poate renunţa niciodată, în orice situaţie s-ar afla, sau chiar cînd nu mai au despre ce să vorbească, spunînd eterna anecdotă cu comandantul pieţei, la care vine cineva să-i spună că i s-a retezat coada calului turnat în bronz de Falconet [4], mai pe scurt, chiar în răgazul cînd toţi încearcă să se distreze, Akaki Akakievici nu-şi permitea nici cea mai mică distracţie. Nimeni n-ar fi putut spune că l-ar fi văzut la vreo serată. Săturîndu-se de scris, se culca

zîmbind, cu gîndul la ziua care urma: oare ce-i va trimite Dumnezeu să transcrie mîine? Astfel se depăna viaţa paşnică a unui om care, cu o leafă de patru sute de ruble, ştia să fie mulţumit de soarta sa. Şi poate astfel s-ar fi depănat pînă la adînci bătrîneţi, dacă n-ar fi fost acele necazuri ce presară nu numai calea vieţii consilierilor titulari, ci şi a celor secreţi, activi, de curte şi de tot felul, chiar şi a celor care nu consiliază pe nimeni şi nu sînt consiliaţi de nimeni.

Există la Petersburg un duşman puternic al tuturor celor care au leafa de patru sute de ruble pe an sau cam atît. Duşmanul acesta nu-i nimeni altul decît gerul nostru nordic, deşi, de altfel, se spune că ar fi foarte sănătos. Dimineaţa, după ora opt, tocmai în vremea cînd străzile forfotesc de slujbaşii care merg la departamentele lor, dumnealui începe să le tragă la nimereală peste nasuri atîtea bobîrnace zdravene şi usturătoare, încît bieţii funcţionari nu mai ştiu cum să-şi dosească nasurile mai bine. În acest răstimp, cînd pînă şi înalţilor demnitari le îngheaţă fruntea şi le lăcrimează ochii, bieţii consilieri titulari sînt uneori lipsiţi de apărare. Singura salvare e să străbaţi în fugă, cu mantaua firavă pe umeri, cele cinci sau şase străzi şi apoi să tropăieşti zdravăn din picioare în vestibul, pînă se dezmorţesc astfel toate aptitudinile şi talentele care ţi-au îngheţat pe drum, dar care sînt necesare pentru îndeplinirea obligaţiilor de serviciu.

De la un timp, Akaki Akakievici începu să simtă că-l cam frige în spinare şi pe umăr, cu toate că se străduia să străbată cît mai iute spaţiul reglementar. Pînă la urmă se întrebă dacă nu cumva mantaua lui o fi avînd cine ştie ce cusururi. Cercetînd-o acasă, descoperi că în două-trei locuri, tocmai pe spate şi pe la umeri, era precum sita: postavul se rosese într-un asemenea hal, încît se vedea prin el, iar căpuşeala se făcuse ferfeniţă. Trebuie să ştiţi că şi mantaua lui Akaki Akakievici

era subiect de batjocură pentru funcţionari: o deposedaseră pînă şi de respectabilul nume de manta şi-i spuneau capot. Într-adevăr, avea o alcătuire ciudată: gulerul i se micşora de la un an la altul, căci oferea material pentru cîrpirea altor porţiuni. Cîrpirea nu dovedea arta croitorului, aşa că mantaua era urîtă ca un sac. Văzînd despre ce-i vorba, Akaki Akakievici îşi zise că trebuie să i-o ducă lui Petrovici, croitorul care locuia undeva la etajul al treilea, cu acces pe scara de serviciu. Acesta, cu toate că era chior de-un ochi şi cu faţa ciupită de vărsat, se ocupa cu destul succes de repararea pantalonilor şi a fracurilor de funcţionari sau nefuncţionari; asta, desigur, cînd nu era în stare de ebrietate şi nu-i umblau alte planuri prin cap. Despre acest croitor, fireşte, n-ar trebui să vorbim prea mult; însă, deoarece regula cere ca într-o nuvelă caracterul fiecărui personaj să fie conturat cu precizie, poftească şi Petrovici încoace.

Mai întîi se numea pur şi simplu Grigori şi fusese iobagul unui moşier. Petrovici a început să se numească după ce a primit actul de dezrobire şi s-a apucat de băut destul de tare în zilele de sărbătoare, mai întîi în cele mari, apoi de-a valma, la toate sărbătorile bisericeşti însemnate în calendar cu o cruciuliţă. În această privinţă era credincios obiceiurilor strămoşeşti şi, certîndu-se cu nevasta, zicea că-i femeie necredincioasă şi nemţoaică. Deoarece ne-a luat gura pe dinainte şi am pomenit-o pe nevastă-sa, s-ar cuveni să-i dedicăm şi ei două-trei vorbe. Dar, din păcate, nu se ştiu prea multe despre ea, în afară de faptul că Petrovici avea o nevastă, că purta bonetă şi nu basma şi că, după cît se pare, nu se putea lăuda cu frumuseţea: în tot cazul, întîlnind-o, numai soldaţii din regimentele de gardă i se uitau pe sub bonetă, mişcîndu-şi mustăţile şi vorbindu-i cu o voce aparte.

Urcînd scara ce ducea spre Petrovici, care, ca să fim drepţi, era toată îngălată cu apă, lături şi se

distingea prin acea duhoare de spirt care ustură ochii şi, după cum se ştie, este prezentă în permanenţă pe toate scările de serviciu ale clădirilor din Petersburg, deci, urcînd scara, Akaki Akakievici se gîndea cam cît va cere Petrovici; şi-şi hotărî să nu-i dea mai mult de două ruble. Uşa era deschisă, deoarece gospodina, care prăjea nişte peşte, făcuse atîta fum la bucătărie, încît nici măcar gîndacii nu mai puteau fi zăriţi. Akaki Akakievici trecu prin bucătărie fără ca gospodina să-l observe şi pînă la urmă ajunse într-o cameră unde, pe o masă lată din lemn nevopsit, îl văzu pe Petrovici şezînd cu picioarele sub el, ca un paşă turcesc. Avea picioarele goale, după obiceiul croitorilor atunci cînd lucrează. Şi, de îndată, Akaki Akakievici îşi ţintui privirea asupra degetului mare, pe care-l cunoştea foarte bine, cu unghia stîlcită, groasă şi tare ca o carapace de broascăţestoasă. Petrovici avea la gît o jurubiţă de fire de mătase şi de aţe, iar pe genunchi ţinea un fel de vechitură. De vreo trei minute se căznea să bage aţa în ac, dar nu nimerea şi de aceea era foarte furios pe întunericul din cameră şi chiar pe firul de aţă, bombănind cu jumătate de glas: „Nu vrea să intre, nemernica! Mi-ai mîncat zilele, lepră!“. Lui Akaki Akakievici îi păru rău că a nimerit tocmai într-un asemenea moment. Îi plăcea să-i comande ceva lui Petrovici atunci cînd cel din urmă era cu chef sau, cum se exprima nevastă-sa, „l-a turtit rachiul, chiorul dracului“. Într-o asemenea stare, Petrovici lăsa de obicei foarte uşor mai ieftin şi se înţelegea cu muşteriul, ba îi mai făcea şi plecăciuni. Apoi, ce-i drept, venea nevastă-sa, plîngîndu-se că bărbatu-său era beat şi de aceea luase atît de ieftin, dar era de-ajuns să mai pui o grivnă şi totul se aranja. Acum însă Petrovici părea să fie treaz, fiind deci sucit, neînduplecat şi pornit să ceară al dracului de scump. Akaki Akakievici îşi dădu seama de asta şi era cît pe ce, cum se spune, să bată în retragere,

dar era prea tîrziu. Petrovici îl aţinti cu singurul său ochi, iar Akaki Akakievici îngînă fără voie:

— Bună seara, Petrovici!

— Bună seara, domnule, spuse Petrovici şi-şi aruncă pieziş privirea spre mîinile lui Akaki Akakievici, voind să vadă ce pradă îi aduce.

— Am venit, Petrovici, ca să…

Trebuie să ştiţi că Akaki Akakievici se exprima de cele mai multe ori prin prepoziţii, adverbe şi, în sfîrşit, prin particule care, hotărît lucru, nu aveau nici un înţeles. Dacă se afla în dificultate, obişnuia chiar să nu sfîrşească frazele, aşa că, în mod frecvent, începînd cu vorbele: „Asta, zău, e exact ca…“, nu mai continua deloc, uitînd să mai adauge ceva şi fiind încredinţat că a spus tot ce avea de spus.

— Ce-i asta? întrebă Petrovici şi, în acelaşi timp, îi cercetă cu singurul lui ochi întreaga uniformă, de la guler la mîneci, spate, poale şi petliţe, toate acestea fiindu-i bine cunoscute, căci chiar el le lucrase. Aşa obişnuiesc să facă toţi croitorii cînd îşi întîlnesc clienţii.

— Păi, uite, Petrovici… mantaua, postavul… vezi şi singur, peste tot e trainic, s-a cam prăfuit şi pare vechi, dar e nou şi numai într-un singur loc s-a cam… la spate şi la un umăr s-a ros un pic, iar pe umărul ăsta puţin de tot. Vezi şi dumneata, asta-i tot. Nici n-ai mult de lucru…

Petrovici luă capotul, îl aşternu mai întîi pe masă, îl cercetă îndelung, clătinînd din cap, apoi întinse mîna spre pervaz după tabachera rotundă cu portretul unui general, nu se ştie care, deoarece locul în care se afla faţa acestuia era spart cu degetul şi astupat cu un petic pătrat de hîrtie. După ce trase o priză de tabac, Petrovici desfăcu capotul în mîini, îl cercetă la lumină, clătină iarăşi din cap, iarăşi săltă capacul cu generalul lipit cu hîrtie şi, mai trăgînd o priză, închise tabachera, o băgă în buzunar şi spuse în cele din urmă:

— Nu, nu mai poate fi dreasă. Garderoba-i prea şubredă!

Auzind aceste vorbe, Akaki Akakievici îşi simţi inima cît un purice.

— Cum să nu se poată, Petrovici? întrebă el cu glas rugător, de copil. Păi, nu s-a ponosit decît un pic pe umeri. Nu cred să n-ai tu nişte bucăţele…

— De găsit s-or găsi ele, bucăţelele, spuse Petrovici. Dar nu pot fi cusute: postavul e putred de tot, îl împungi cu acul şi se destramă.

— Dacă se destramă, îi pui dumneata un petic.

— Păi, n-am pe ce pune peticul, n-are de ce se ţine, postavul s-a învechit din cale-afară. Vorba vine că-i postav, dar vedeţi că suflă vîntul prin el.

— Poate faci cumva. Că altfel cum adică!…

— Nu, spuse Petrovici hotărît, nu se mai poate face nimic. E ponosită rău de tot. Mai bine vă faceţi obiele din ea la iarnă, căci ciorapii nu ţin cald. Ciorapii i-au scornit nemţii, ca să stoarcă lumea de bani (lui Petrovici îi plăcea să-i zgîndăre pe nemţi din cînd în cînd). Cît despre manta, va trebui să vă faceţi una nouă.

Auzind cuvîntul „nouă“, Akaki Akakievici simţi că i se împăienjenesc ochii şi toate lucrurile din cameră se învălmăşiră în faţa lui. Nu-l vedea clar decît pe generalul de pe tabachera lui Petrovici, cel cu faţa astupată de peticul de hîrtie lipit pe el.

— Cum adică una nouă? întrebă el, ca prin vis. N-am bani pentru aşa ceva.

— Da, una nouă, spuse Petrovici cu o nepăsare barbară.

— Şi dacă mi-aş face, cam ce…

— Cu alte cuvinte, cît ar costa?

— Da.

— Păi, ar trebui să puneţi la bătaie un sutar şi jumătate, chiar ceva mai mult, îi spuse Petrovici, ţuguindu-şi plin de importanţă buzele. Îi plăceau la

nebunie efectele tari, buimăcea omul ca să-l privească apoi pe furiş şi să vadă ce mutră face.

— O sută cincizeci de ruble pentru o manta! strigă bietul Akaki Akakievici poate pentru prima dată în viaţă, căci vorbea întotdeauna încet.

— Da, spuse Petrovici, şi asta depinde de manta. Dacă-i fac gulerul din blană de jder şi-i mai adaug o glugă căptuşită cu mătase, ajunge şi la două sute.

— Petrovici, te rog, spuse Akaki Akakievici cu voce imploratoare, încercînd să nu audă cuvintele acestuia şi să le evite efectul, drege-o cumva, s-o mai pot purta cît de cît.

— Nu, aşa nu merge: eu aş munci degeaba, iar dumneavoastră aţi arunca nişte bani în vînt, spuse Petrovici, după care Akaki Akakievici plecă distrus cu totul.

Iar Petrovici nu-şi reluă lucrul multă vreme şi rămase cu buzele ţuguiate, mulţumit că nu s-a înjosit şi nici arta de croitor nu şi-a trădat-o.

Ieşit în stradă, Akaki Akakievici parcă visa. „Ca să vezi ce tărăşenie, îşi zicea în sinea lui, nici nu mă gîndeam c-o să se întîmple una ca asta…“ Şi apoi, după un răstimp de tăcere, adăugă: „Ia te uită! Pînă la urmă a ieşit ceva la care nici nu m-am gîndit vreodată“. Urmă apoi încă o tăcere prelungă, după care rosti: „Asta-i bună! Ca să vezi că nici nu mă aşteptam la… dar chiar deloc… la o asemenea tărăşenie!“. Spunînd toate acestea, în loc să se ducă acasă, porni în direcţia diametral opusă, fără să-şi dea seama. Pe drum, un coşar se frecă de el în trecere şi-i murdări tot umărul cu funingine; o pălărie întreagă de var se vărsă pe el de pe acoperişul unei clădiri în construcţie. Akaki Akakievici nu observă aceste incidente şi abia mai apoi, cînd se ciocni de un străjer care, proptindu-şi halebarda de zid, vărsa dintr-un cornet nişte tabac în palma plină de bătături, se dezmetici cît de cît, şi asta doar din pricina faptului că străjerul îl luă la rost: „Ce dai peste mutra oamenilor, n-ai trotuar?“.

Aceste cuvinte îl siliră să se uite împrejur şi să facă iute cale întoarsă, plecînd spre casă. În camera lui începu să-şi adune gîndurile, îşi văzu clar situaţia aşa cum era în realitate, prinse să vorbească de unul singur, dar nu dezlînat, ci judicios şi sincer, ca şi cum i s-ar fi adresat unui prieten chibzuit, cu care te poţi sfătui în problemele cele mai intime şi scumpe inimii tale. „Nu, zise Akaki Akakievici, acum nu mă pot înţelege cu Petrovici. Astăzi… l-o fi bătut nevasta. Duminică, după beţia de sîmbătă, cînd s-o trezi din somn şi-o să se uite strîmb împrejur, neavînd cu ce să se dreagă, fiindcă nevastă-sa n-o să-i dea bani… Ei bine, atunci eu o să-i strecor o grivnă-n palmă, el o să fie mai înţelegător şi o să-mi cîrpăcească mantaua…“ Aşa judecă în sinea lui Akaki Akakievici, îşi făcu curaj şi aşteptă prima duminică. Pîndind de departe şi văzînd că nevasta lui Petrovici pleacă undeva, se duse glonţ la croitor. Într-adevăr, Petrovici, după cheful din ajun, se uita strîmb cu ochii umflaţi de somn şi-şi ţinea capul în pămînt. Dar îndată ce află despre ce-i vorba, parcă îl înghionti dracul. „Nu, spuse el, trebuie să comandaţi una nouă.“ Akaki Akakievici se grăbi să-i vîre grivna în palmă. „Mulţumesc, domnule, o să trag o duşcă în sănătatea dumneavoastră, spuse Petrovici. Cît despre manta, nu vă mai bateţi capul cu ea: nu mai e bună de nimic. Dar una nouă v-o fac la marea meserie, lăsaţi pe mine.“

Akaki Akakievici dădu să-i pomenească din nou despre dregerea celei vechi, dar Petrovici nu-l ascultă pînă la capăt şi zise: „Pe cea nouă v-o fac fără doar şi poate, fiţi pe pace, o să-mi dau toată silinţa. Aş putea chiar s-o cos cum a ieşit acum moda: gulerul o să se încheie cu două aplice de argint în formă de lăbuţe“.

De data asta Akaki Akakievici înţelese că n-o va scoate la capăt fără o manta nouă, ceea ce-l făcu să-şi piardă tot curajul. Cum, cu ce bani s-o facă? Desigur, putea conta în parte pe o viitoare

gratificaţie de sărbători, dar banii aceştia erau din timp luaţi în calcul şi aveau o destinaţie precisă. Trebuia să-şi cumpere o pereche de pantaloni, să-i plătească cizmarului datoria pentru căputele noi puse la turetcile vechi, să-i comande lenjeresei trei cămăşi şi vreo două perechi din rufăria ce nu se cade a fi pomenită într-o scriere dată la tipar, cu alte cuvinte, după toate acestea, urma să rămînă fără o leţcaie. Şi, chiar dacă directorul ar fi fost atît de darnic încît, în loc de patruzeci de ruble, să-i dea patruzeci şi cinci sau cincizeci, oricum suma rămasă ar fi fost un nimic, o picătură în ocean faţă de capitalul necesar pentru manta. Deşi, fireşte, ştia că Petrovici avea uneori toane şi trîntea dracul mai ştie ce preţ, încît cîteodată nici măcar nevastă-sa nu mai putea răbda şi striga la el: „Ţi-ai ieşit din minţi, tîmpitule! Altădată, prostul, lucrează pe nimica, iar acum îl pune naiba să ceară cît nici el nu face!“, deşi ştia, deci, că Petrovici i-ar face-o şi pentru optzeci de ruble, totuşi, de unde să ia aceste optzeci de ruble? Jumătate mai merge, jumătate ar găsi el acolo, poate chiar ceva mai mult, dar de unde să ia cealaltă jumătate?… Însă mai întîi cititorul trebuie să afle de unde s-ar fi găsit prima jumătate. Akaki Akakievici avea obiceiul să agonisească, din fiecare rublă cheltuită, cîte o copeică, pe care o punea într-o cutiuţă ţinută sub cheie, prevăzută în capac cu o tăietură ca să poată arunca acolo monedele. O dată la jumătate de an făcea totalul bănuţilor de aramă şi îi schimba în monede mărunte de argint. Aşa proceda de mult şi astfel, în decurs de cîţiva ani, agonisise peste patruzeci de ruble. Deci, avea în mînă o jumătate. Dar de unde s-o ia pe cealaltă? De unde să facă rost de încă patruzeci de ruble? Akaki Akakievici se gîndi, se tot gîndi şi hotărî că trebuie să-şi micşoreze cheltuielile obişnuite pe timp de cel puţin un an: să renunţe la ceai seara, să nu mai aprindă lumînări, iar, dacă va trebui să facă ceva, să se ducă în camera proprietăresei şi să lucreze la

lumînarea ei; mergînd pe stradă, să păşească atent şi cît mai uşor pe pietre şi lespezi, aproape în vîrful picioarelor, ca să nu-şi tocească prea repede pingelele; să-i dea cît mai rar spălătoresei rufele şi, ca să nu le uzeze, să se dezbrace de ele de cum ajunge acasă şi să rămînă doar în halatul de demicoton, foarte vechi şi cruţat chiar şi de timp. Trebuie să fim drepţi şi să spunem că la început i-a fost oarecum greu să se deprindă cu aceste măsuri de austeritate, dar apoi s-a obişnuit şi lucrurile au început să meargă mai lesne. Se învăţase chiar să rabde de foame seara, hrănindu-se în schimb spiritual, purtînd în gîndurile sale veşnica idee a mantalei viitoare. De atunci, existenţa lui deveni parcă mai împlinită, parcă s-ar fi însurat, parcă avea alt om lîngă el, parcă nu mai era singur, ci o prietenă frumoasă consimţise să străbată împreună cu el calea vieţii, iar această prietenă nu era nimeni alta decît mantaua bine vătuită, cu căptuşeală trainică. Arăta acum mai voi şi chiar mai hotărît, ca un om care ştie ce are de făcut în viaţă şi şi-a stabilit un scop. De pe faţa şi din faptele lui dispărură de la sine îndoiala, nehotărîrea, pe scurt, toate trăsăturile ezitante şi nedefinite. Uneori în ochii lui se aprindea un foc, prin minte îi treceau pînă şi gîndurile cele mai temerare şi mai semeţe: de ce nu şi-ar face, la urma urmei, gulerul din blană de jder? Aceste meditaţii mai că nu-l făceau să fie distrat. Odată, copiind o hîrtie, era cît pe ce să strecoare o greşeală, aşa că exclamă în şoaptă: „Uf!“ şi îşi făcu cruce. Cel puţin o dată pe lună se ducea la Petrovici ca să discute cu el despre manta, să se sfătuiască de unde-i mai bine să cumpere stofa, de ce culoare să fie şi la ce preţ, după care, deşi întru cîtva îngrijorat, se întorcea întotdeauna mulţumit acasă, cu gîndul că va veni timpul cînd toate vor fi cumpărate şi mantaua va fi gata cusută. Lucrurile merseră chiar mai repede de cum se aştepta el. Peste orice aşteptări, directorul îi acordă lui Akaki Akakievici nu patruzeci, nu patruzeci şi

cinci, ci şaizeci de ruble în cap. O fi presimţit că Akaki Akakievici are nevoie de manta sau la mijloc n-o fi fost decît întîmplarea, dar el se pomeni cu douăzeci de ruble în plus. Asta a grăbit mersul lucrurilor. După alte două-trei luni de foamete cumpătată, Akaki Akakievici agonisi aproape optzeci de ruble. Inima lui, în general foarte liniştită, începu să se zbată în piept. Chiar în prima zi, împreună cu Petrovici, dădu o raită prin prăvălii. Cumpărară o stofă foarte bună, ceea ce nu era de-a mirării, întrucît se gîndiseră la asta cu o jumătate de an înainte şi aproape că nu trecea o lună fără să umble prin prăvălii şi să se intereseze de preţuri. În schimb, însuşi Petrovici spuse că stofă mai bună nici că se află. Pentru căptuşeală aleseră un percal atît de rezistent şi de des încît, după cum spunea Petrovici, era mai bun decît mătasea şi chiar părea mai frumos şi mai lucios. Blană de jder nu cumpărară, pentru că era într-adevăr scumpă. În locul ei aleseră una de pisică, cea mai bună din prăvălie, care, de departe, putea fi întotdeauna luată drept blană de jder. Petrovici trudi la manta două săptămîni, pentru că avea mult de vătuit, altfel ar fi terminat-o mai repede. Pentru lucru ceru douăsprezece ruble, mai puţin nu se putea nicidecum: toate cusăturile le făcuse cu aţă de mătase şi pe fiecare cusătură Petrovici trecuse apoi cu propriii lui dinţi, eliminînd orice nod. Era… mi-e greu să spun în ce zi era, dar, probabil, ziua în care Petrovici i-a adus, în sfîrşit, mantaua a fost cea mai solemnă din viaţa lui Akaki Akakievici. I-a adus-o de dimineaţă, înainte de ora cînd trebuia să plece la departament. Niciodată n-ar fi avut mai multă nevoie de manta, pentru că începeau nişte geruri destul de aprige care ameninţau că se vor înteţi. Petrovici îşi făcu apariţia cu mantaua, aşa cum se cuvine să facă un bun croitor. Avea întipărită pe faţă o expresie plină de importanţă, pe care Akaki Akakievici nu i-o mai văzuse niciodată. Parcă simţea pe deplin că a făcut

un lucru mare şi că deodată, prin propria lui persoană, a arătat ce prăpastie se cască între croitorii care cîrpesc şi schimbă căptuşeala şi cei care nu cos decît haine noi. Scoase mantaua din basmaua în care o adusese, o basma curată, de-abia adusă de la spălătoreasă, pe care o împături şi o puse în buzunar pentru trebuinţă. După ce scoase mantaua la vedere, o privi cu vădită mîndrie şi, ţinînd-o în mîini, o desfăcu şi o aruncă foarte îndemînatic pe umerii lui Akaki Akakievici. Apoi o trase de poale şi o netezi cu palma, după care îi aranjă faldurile, desfăcînd-o niţel în faţă. Akaki Akakievici, ca om în vîrstă, voi s-o încerce pe mîneci. Văzu că şi pe mîneci e bună. Ce mai, mantaua era tocmai bună şi pe măsură. Petrovici nu scăpă ocazia şi spuse că i-a cusut-o atît de ieftin doar pentru că stă fără firmă pe o stradă mică şi pentru că-l cunoaşte de mult pe Akaki Akakievici. Pe Nevski Prospekt, spunea el, numai pentru lucru i s-ar fi luat şaptezeci şi cinci de ruble. Akaki Akakievici nu vru să discute aşa ceva cu Petrovici, mai ales că se şi temea de sumele mari cu care lui Petrovici îi plăcea să arunce praf în ochi. Îi plăti, îi mulţumi şi plecă imediat la departament, îmbrăcat în mantaua cea nouă. Petrovici ieşi în urma lui şi, rămas în stradă, privi încă mult timp mantaua de la distanţă, apoi o luă într-o parte pentru ca, străbătînd în fugă o alee piezişă, să iasă din nou în stradă şi să-şi mai privească o dată mantaua din partea cealaltă, adică de-a dreptul din faţă. Iar Akaki Akakievici păşea în cea mai sărbătorească bună dispoziţie. Nu uita nici o clipă că are mantaua cea nouă pe umeri şi, de cîteva ori, plăcerea lăuntrică îl făcu să surîdă. Într-adevăr, de pe urma ei trăgea două foloase: îi ţinea cald şi îi stătea bine cu ea. Străbătu drumul fără să-şi dea seama şi se pomeni ajuns la departament. În vestibul îşi scoase mantaua, o cercetă pe toate părţile şi-o încredinţă uşierului spre specială supraveghere. Nu se ştie cum, toţi funcţionarii departamentului aflară de

îndată că Akaki Akakievici are o manta nouă şi că vechiul capot nu mai există. Imediat dădură fuga cu toţii în vestibul ca să vadă mantaua cea nouă a lui Akaki Akakievici. Prinseră să-l felicite, să-l salute, astfel încît acesta doar zîmbea la început, după care ajunse chiar să se jeneze. Cînd colegii, înconjurîndu-l, începură să-i spună că trebuie să ude mantaua cea nouă şi că, în tot cazul, se cuvine să-i poftească pe toţi la o agapă, nu mai ştia ce să facă, ce să le răspundă şi cum să se descotorosească de ei. Peste cîteva clipe, roşind cu totul, începu să susţină cu destulă naivitate că mantaua nu-i deloc nouă, că o are de mult. În sfîrşit, unul dintre funcţionari, şi nu unul oarecare, ci un subşef de birou, probabil ca să arate că nu-i deloc înfumurat şi că întreţine relaţii chiar şi cu subordonaţii, spuse: „Fie, în locul lui Akaki Akakievici, dau o serată şi vă rog să veniţi la mine la o ceaşcă de ceai. Parcă anume s-a potrivit să fie onomastica mea!“. Natural, funcţionarii îl felicitară pe subşeful de birou şi primiră bucuroşi invitaţia. Akaki Akakievici dădu să se eschiveze, dar toţi se apucară să-i spună că ar fi nepoliticos din partea lui, că ar fi mai mare ruşinea să refuze, aşa că fu nevoit să accepte şi el invitaţia. De altfel, mai apoi şi-a amintit cu plăcere că, astfel, va avea prilejul să se plimbe chiar şi pe înserate îmbrăcat în mantaua cea nouă.

Toată ziua aceea a fost pentru Akaki Akakievici sărbătoarea cea mai solemnă cu putinţă. Se întoarse acasă fericit ca niciodată, îşi scoase mantaua şi o atîrnă cu grijă în cuierul de perete, admirînd încă o dată stofa şi căptuşeala, după care scoase dinadins, pentru comparaţie, vechiul său capot, zdrenţuit cu totul. Îl privi şi chiar izbucni în rîs, atît de mare era diferenţa! Şi, mult timp după aceea, la masă, rîse mereu, ori de cîte ori îşi aminti starea în care se găsea capotul. Mîncă vesel, după care nu scrise nimic, nici o hîrtie, permiţîndu-şi doar să huzurească în pat pînă

se făcu întuneric. Apoi, fără a mai zăbovi, se îmbrăcă, îşi puse mantaua pe umeri şi ieşi în stradă. Din păcate, nu putem spune unde locuia funcţionarul care îl invitase: memoria începe să ne cam lase şi tot ce este în Petersburg, toate străzile şi clădirile s-au contopit şi s-au amestecat în capul nostru, încît e foarte greu să scoatem de acolo ceva cît de cît lămurit. Oricum, e sigur că funcţionarul cu pricina locuia în partea selectă a oraşului, deci foarte departe de Akaki Akakievici. Mai întîi, el trebui să străbată cîteva străzi pustii, slab iluminate, dar, pe măsură ce se apropia de locuinţa funcţionarului străzile deveneau tot mai animate, mai aglomerate şi mai puternic iluminate. Trecătorii erau tot mai numeroşi, începură să se arate şi doamne frumos îmbrăcate, bărbaţi cu gulere de castor, tot mai rari erau birjarii cu săniile lor de lemn şi cu coşul zăbrelit, bătut cu ţinte aurite; dimpotrivă, apăreau tot mai mulţi vizitii semeţi, cu căciuli din catifea vişinie, cu sănii lăcuite, cu învelitori din blană de urs, tot mai multe erau caretele cu capre luxoase, care străbăteau strada în zbor, cu roţile scrîşnind prin zăpadă. Akaki Akakievici se uita la toate acestea ca la ceva nou. De cîţiva ani nu mai ieşise seara în stradă. Se opri curios în faţa vitrinei luminoase a unui magazin, ca să privească un tablou înfăţişînd o femeie frumoasă care-şi scotea botina şi astfel îşi dezgolea tot piciorul, foarte frumos de altminteri; iar din spatele ei, pe uşa altei camere, îşi iţea capul un bărbat cu favoriţi şi cu un frumos barbişon sub buză. Akaki Akakievici clătină din cap, surîse, apoi îşi văzu de drum. Poate că o fi surîs pentru că a întîlnit ceva cu totul necunoscut, dar pentru care omul nutreşte întotdeauna o anumită slăbiciune sau pentru că s-o fi gîndit, ca mulţi alţi funcţionari, cam aşa: „Ce ţi-e şi cu franţujii ăştia! Nimic de zis, dacă vor ceva, atunci nici vorbă…“. Sau poate nici la asta nu s-a gîndit, căci nu se poate să te bagi în sufletul omului şi să afli tot ce gîndeşte. În sfîrşit,

ajunse la clădirea în care locuia subşeful de birou. Acesta trăia pe picior mare: pe scară era aprins un felinar, apartamentul lui se afla la etajul întîi. Intrînd în antreu, Akaki Akakievici văzu pe duşumea mai multe şiruri de galoşi. Printre ele, în mijlocul încăperii, pufnea un samovar, scoţînd rotocoale de aburi. În cuierele de pe pereţi erau atîrnate mantale şi pelerine, printre care cîteva aveau chiar gulere de castor sau revere de catifea. De dincolo de perete se auzeau larmă şi voci, care deveniră dintr-odată clare şi sonore, cînd se deschise uşa şi ieşi un lacheu cu o tavă ticsită de pahare golite, alături de o căniţă cu frişcă şi un coşuleţ cu pesmeţi. Se vedea că funcţionarii se adunaseră de mult şi apucaseră să bea primul pahar de ceai. După ce-şi atîrnă mantaua în cuier cu mîna lui, Akaki Akakievici intră în cameră şi dinaintea ochilor prinse să-i joace totul: lumînările, funcţionarii, pipele, mesele pentru jocul de cărţi, iar în auz îi răsunară confuz discuţiile şi zgomotul scaunelor mutate dintr-un loc într-altul. Se opri foarte încurcat în mijlocul încăperii, neştiind ce să facă. Dar fusese observat, toţi îl întîmpinară cu urale şi se îmbulziră de îndată în antreu ca să-i mai admire o dată mantaua. Deşi puţin fîstîcit, Akaki Akakievici, ca om naiv ce era, nu putu să nu se bucure, văzînd că toţi îi laudă mantaua. Apoi, fireşte, îl lăsară în plata Domnului cu tot cu manta şi, cum se întîmplă de obicei, se aşezară la mesele de *whist*. Zgomotele, larma şi mulţimea adunată erau ceva curios pentru Akaki Akakievici. Pur şi simplu nu ştia ce să facă, cum să-şi ţină mîinile, picioarele şi întreaga făptură. În cele din urmă, se aşeză lîngă cei care jucau, ba uitîndu-se la cărţi, ba trăgînd cu coada ochiului la chipuri, aşa că peste un timp începu să caşte, să simtă că se plictiseşte, mai ales că de mult se făcuse ora cînd se culca de obicei. Voi să-şi ia rămas-bun de la amfitrion, dar nu-l lăsară să plece, spunîndu-i că trebuie să bea neapărat cîte o cupă de şampanie în cinstea

mantalei lui noi. Peste o oră se servi masa, alcătuită din vinegretă, friptură rece de viţel, pateu, prăjituri de cofetărie şi şampanie. Îl siliră pe Akaki Akakievici să golească două cupe, după care el simţi că atmosfera din încăpere a devenit mai veselă, deşi nu putea să uite că era ora douăsprezece şi că trebuia să plece acasă. Ca nu cumva să-l reţină amfitrionul, ieşi încetişor din cameră, îşi căută mantaua în antreu, o descoperi, cu părere de rău, trîntită pe jos, o scutură, culese de pe ea toate scamele, şi-o puse pe umeri şi coborî în stradă. Aici era încă lumină. Mai erau deschise cîteva prăvălii de mărunţişuri, aceste cluburi permanente ale slugilor de pe la curţile şi casele mari. Altele, închise, lăsau să se strecoare prin fiecare crăpătură a uşii cîte o fîşie lungă de lumină, ceea ce dovedea că nu erau încă lipsite de vizitatori şi că, probabil, servitorii mai stăteau încă la taifas, lăsîndu-şi stăpînii să se întrebe nedumeriţi pe unde le-o fi umblînd slujitorimea. Akaki Akakievici păşea bine dispus şi chiar, fără să ştie de ce, dădu s-o ia la fugă în urma unei femei care trecu precum fulgerul pe lîngă el, mişcîndu-şi cît se poate de neobişnuit fiecare parte a trupului. Totuşi, se opri de îndată şi îşi reluă mersul domol, mirîndu-se singur de sprinteneala ce-l apucase aşa, din senin. Curînd ajunse la străzile acelea pustii, care nici ziua nu sînt prea vesele, ca să nu mai vorbim de felul cum arată în timpul nopţii. Acum erau şi mai neumblate, şi mai însingurate: felinarele luminau doar ici-colo, deoarece în această parte a oraşului uleiul pentru iluminat se dădea, pesemne, cu ţîrîita. De-o parte şi de alta a străzilor se înşiruiau case şi garduri de lemn. Nu se vedea ţipenie de om. Nu strălucea decît zăpada pe străzi, iar cocioabele scunde şi adormite, cu obloanele trase, se zăreau ca nişte pete negre, triste. Akaki Akakievici se apropie de locul din care strada dădea într-o piaţă nesfîrşită, care părea

o pustietate îngrozitoare, ale cărei clădiri de pe partea cealaltă de-abia se zăreau.

În depărtare, Dumnezeu ştie unde, licărea o luminiţă într-o gheretă, aflată parcă la capătul lumii. Akaki Akakievici simţi că-i piere o bună parte din voia bună. Păşi în piaţă nu fără o anumită teamă, de parcă inima lui presimţea ceva nefast. Se uita în urmă şi în toate părţile, părîndu-i-se că se află în mijlocul unui ocean. „Nu, mai bine să nu mă uit“, se gîndea el şi mergea cu ochii închişi. Cînd îi deschise ca să vadă dacă mai e mult pînă la capătul pieţei, se pomeni aproape nas în nas cu nişte oameni mustăcioşi, pe care nici măcar nu-i văzu bine cum arătau la faţă. Ochii i se împăienjeniră, iar inima începu să i se zbată în piept. „Păi, asta-i mantaua mea!“ spuse unul dintre ei cu voce de tunet şi-l înşfăcă de guler. Akaki Akakievici dădu să strige: „Ajutor!“, dar altul îi astupă gura cu un pumn cît un cap de funcţionar şi-i spuse: „O păţeşti, dacă ţipi!“. Akaki Akakievici nu simţi decît cum oamenii aceia îl dezbracă de manta, îl lovesc cu genunchiul şi atîta tot, după care căzu pe spate în zăpadă. După un timp îşi veni în fire şi se ridică în picioare, dar lîngă el nu mai era nimeni. Simţea că îi e frig pe maidan şi că nu mai are mantaua, începu să strige, dar vocea lui parcă nici nu avea de gînd să ajungă în zbor pînă la capătul celălalt al pieţei. Disperat, ţipînd întruna, o luă la fugă spre ghereta lîngă care stătea un străjer sprijinit în halebardă, care se uita oarecum curios şi se întreba de ce naiba aleargă spre el omul acela şi strigă de departe. Akaki Akakievici ajunse în sfîrşit şi, cu vocea întretăiată, începu să strige la el că doarme şi nu veghează, că nu vede cum sînt jefuiţi oamenii. Străjerul îi răspunse că n-a văzut nimic, decît doar că îl opriseră în mijlocul pieţei doi oameni, dar că a crezut că-i sînt prieteni. L-a mai sfătuit ca, decît să se răstească degeaba la el, să se ducă a doua zi la poliţistul de cartier şi acesta va da negreşit de urma celor care i-au furat

mantaua. Akaki Akakievici ajunse acasă într-un hal fără de hal. Era tăvălit prin zăpadă din cap pînă-n picioare, iar puţinul păr de la tîmple şi de pe ceafă i se zburlise de tot. Bătrîna proprietăreasă a apartamentului lui, auzind bătăi groaznice în uşă, sări iute din pat, nimeri cu piciorul într-un singur papuc şi dădu fuga să-i deschidă, strîngîndu-şi, din pudoare, cămaşa pe piept. Dar, după ce deschise, se trase îndărăt, văzînd în ce hal era Akaki Akakievici. După ce acesta îi povesti ce păţise, ea plesni din palme şi spuse că trebuie să se ducă direct la comisar, că poliţistul de cartier o să-l tragă pe sfoară, o să-i promită şi-apoi o să-l ducă cu vorba. De aceea-i mai bine să se ducă de prima dată la comisar, pentru că ea îl cunoaşte: finlandeza Anna, fosta ei bucătăreasă, e acum dădacă în casa comisarului, iar ea, proprietăreasa, îl vede adeseori trecînd pe lîngă casa lor sau duminica la biserică, unde se închină şi în acelaşi timp se uită vesel la toată lumea, ceea ce înseamnă că trebuie să fie un om bun la suflet. După ce ascultă deducţia bătrînei, Akaki Akakievici se retrase abătut în camera lui şi despre felul cum şi-a petrecut noaptea le oferim posibilitatea să judece celor care se pot pune cît de cît în situaţia altcuiva. Dimineaţa devreme se duse la comisar, dar i se spuse că acesta doarme. Reveni la ora zece, comisarul încă dormea. Mai veni o dată la unsprezece şi i se spuse că nu-i acasă. Se înfăţişă şi la ora prînzului, dar conţopiştii din antecameră nu vrură nici în ruptul capului să-l lase să intre, dorind să afle neapărat ce treabă are, ce nevoie l-a adus la comisar şi ce s-a întîmplat. Aşa că, în cele din urmă, Akaki Akakievici se decise să dea dovadă de tărie măcar o dată în viaţa lui şi le spuse răspicat că trebuie să-l vadă personal pe comisar, că n-au dreptul să-l oprească, deoarece a venit de la departament în interes de serviciu şi vor regreta atunci cînd va înainta o plîngere împotriva lor. La aceste argumente conţopiştii nu mai avură ce să-i

riposteze şi unul dintre ei se duse să-l cheme pe comisar. Acesta reacţionă extrem la ciudat la istoria despre furtul mantalei. În loc să acorde atenţie punctului principal al tărăşeniei, se apucă să-l descoase pe Akaki Akakievici de ce s-a întors atît de tîrziu acasă, dacă nu cumva fusese într-un loc rău-famat, aşa că Akaki Akakievici se pierdu cu desăvîrşire şi plecă fără să-şi fi dat seama dacă afacerii cu mantaua i se va da cursul cuvenit. Lipsi toată ziua de la serviciu (unicul caz în viaţa lui). A doua zi apăru, palid de tot la faţă, îmbrăcat în vechiul lui capot, care ajunsese într-o stare şi mai de plîns. Cu toate că şi de data asta se găsiră funcţionari care nu scăpară prilejul să-şi bată joc de Akaki Akakievici, istoria cu furtul mantalei îi impresionă, totuşi, pe mulţi. Se deciseră pe loc să facă pentru el o chetă, dar nu strînseră mai nimic, pentru că funcţionarii şi aşa cheltuiseră peste posibilităţi, punînd mînă de la mînă bani pentru portretul directorului şi pentru o carte, la propunerea unui şef de secţie care era prieten cu scriitorul. Deci, banii adunaţi erau foarte puţini. Făcîndu-i-se milă de el, unul dintre funcţionari se gîndi să-i sară în ajutor măcar cu un sfat şi-i spuse să nu se ducă la poliţistul cartierului, pentru că acesta, dorind să cîştige bunăvoinţa conducerii, ar găsi mantaua într-un fel sau altul, dar mantaua va rămîne totuşi la poliţie dacă el, Akaki Akakievici, nu va prezenta dovezile cerute de lege, din care să rezulte că mantaua îi aparţine. De aceea ar fi mai bine să se adreseze unei *persoane importante*, că acea *persoană importantă*, scriind şi intervenind unde se cuvine, poate face ca lucrurile să se rezolve cu mai mult succes. Nerămînîndu-i altceva mai bun de făcut, Akaki Akakievici se hotărî să se ducă la *persoana importantă*. Nici pînă astăzi nu se ştie cine era şi ce funcţie avea persoana importantă. Trebuie să ştiţi că *respectiva persoană importantă* devenise doar de curînd persoană importantă şi că mai înainte fusese o persoană

neimportantă. De fapt, nici acum postul lui nu era considerat important în comparaţie cu altele, şi mai importante. Dar întotdeauna se va găsi un cerc de oameni, pentru care pare important ceea ce-i neimportant în ochii altora. De altminteri, această persoană se străduia să-şi dea cît mai multă importanţă prin felurite mijloace: stabilise ca funcţionarii inferiori să-l întîmpine la scară atunci cînd venea la serviciu, ca nimeni să nu intre la el decît în cea mai strictă ordine ierarhică: registratorul de colegiu îi raporta secretarului gubernial, secretarul gubernial – consilierului titular sau altui consilier de resort şi abia după aceea chestiunea ajungea la el. Aşa-i în sfînta noastră Rusie, totul e contaminat de spiritul imitaţiei, fiecare împrumută apucăturile şefului şi le maimuţăreşte. Se spune chiar că un consilier titular, cînd a fost numit şef al unei mici cancelarii, a pus că se clădească un zid, amenajîndu-şi astfel o cămăruţă separată, pe care a botezat-o „cameră de consiliu“. La uşă a postat nişte supraveghetori cu gulere roşii şi cu fireturi, care apăsau clanţa uşii şi deschideau fiecărui vizitator, deşi în „camera de consiliu“ abia dacă încăpea o masă obişnuită de scris. Metodele şi obiceiurile persoanei importante erau impunătoare şi pline de prestanţă, dar deloc complicate. Principiul de bază al sistemului său era severitatea. „Severitate, severitate şi iar severitate“, spune el de obicei şi, rostind ultimul cuvînt, se uita foarte semnificativ în ochii celui cu care vorbea. De fapt, n-avea nici un motiv de severitate, pentru că şi fără asta cei zece funcţionari, care alcătuiau întregul mecanism administrativ al cancelariei, erau cuprinşi de spaima de rigoare şi, văzîndu-l de departe, îşi lăsau baltă treburile şi aşteptau în poziţie de drepţi pînă cînd şeful lor traversa încăperea. Discuţia lui obişnuită cu subalternii emana severitate şi conţinea aproape întotdeauna trei fraze: „Cum de îndrăzniţi? Ştiţi cu cine staţi de vorbă? Vă daţi

seama în faţa cui vă aflaţi?“. Totuşi, în adîncul sufletului său, era om bun, era prietenos şi serviabil cu colegii, dar gradul de general i se urcase la cap. De cînd primise acest grad, se zăpăcise, îşi pierduse cumpătul şi nu mai ştia cum să se poarte. Dacă se întîmpla să se afle într-un anturaj de persoane cu acelaşi grad, era un ins cumsecade, foarte de treabă, chiar inteligent în anumite privinţe; dar, de îndată ce nimerea în societatea unor persoane inferioare măcar cu un grad, devenea pur şi simplu nesuferit: tăcea şi-ţi venea să-i plîngi de milă, mai ales că pînă şi el simţea că şi-ar putea petrece timpul incomparabil mai plăcut. I se citea în ochi dorinţa puternică de a participa la o conversaţie captivantă, de a se integra unui grup de oameni interesanţi, dar îl oprea teama că ar fi prea mult din partea lui, că ar cădea în familiaritate şi şi-ar ştirbi prestigiul. Ca urmare a acestor raţionamente, rămînea mereu un taciturn, rostind doar arareori nişte sunete monosilabice şi cîştigîndu-şi astfel titlul de om foarte plicticos. Ei bine, la această *persoană importantă* veni Akaki Akakievici al nostru şi veni în momentul cel mai nefavorabil, cel mai nepotrivit pentru el, deşi foarte potrivit pentru persoana importantă. Persoana importantă se afla în biroul ei şi discuta, într-o atmosferă foarte destinsă, cu o veche cunoştinţă, un prieten din copilărie, pe care nu-l mai văzuse de cîţiva ani. În acest timp i se raportă că a venit un anume Başmacikin. El întrebă scurt: „Cine-i?“. I se răspunse: „Un funcţionar“. „A! Poate să mai aştepte, sînt ocupat“ zise omul cel important. Aici trebuie să observăm că omul important spusese o mare minciună: nu era ocupat, discutase multă vreme cu prietenul său despre tot şi despre toate şi acum aveau în conversaţie pauze tot mai lungi, între care se băteau uşor peste coapse, repetînd întruna: „Uite-aşa, Ivan Abramovici!“ sau: „Chiar aşa, Stepan Varlamovici!“. Cu toate acestea,

dăduse ordin ca funcţionarul să aştepte, ca să-i arate amicului său, om retras de mult din serviciu şi stabilit la ţară, cam cît trebuie să facă antecameră funcţionarii care vor să ajungă la el. În cele din urmă, după ce vorbiră sau, mai ales, tăcură pe săturate, după ce fumară cîte o ţigară de foi, tolăniţi în fotoliile confortabile, cu spătarul mobil, se prefăcu a-şi aduce aminte şi-i spuse secretarului oprit în uşă cu dosarul pentru raport: „Mi se pare că aşteaptă un funcţionar. Spuneţi-i că poate intra“. Văzînd înfăţişarea umilă a lui Akaki Akakievici şi uniforma lui veche, se răsuci brusc către el şi-l întrebă: „Ce doriţi?“. Întrebarea fusese pusă pe un ton sec şi hotărît, pe care îl învăţase într-adins la el în cameră, singur în faţa oglinzii, şi asta cu o săptămînă înainte de a fi înaintat la actualul grad de general şi de a-şi fi luat postul în primire. Akaki Akakievici, cum era şi firesc, era sfios dintru început. Auzind întrebarea, se intimidă puţin şi, cum putu, cît îi permise libertatea limbii, îi relată, folosind chiar mai mult decît altădată cuvîntul „asta“, cum că a avut o manta nou-nouţă şi cum a fost jefuit în modul cel mai neomenesc cu putinţă, că apelează la el, rugîndu-l să intervină, să-i scrie domnului şef al poliţiei sau altui demnitar, astfel ca mantaua să fie găsită. Nu se ştie de ce, generalului această purtare i se păru nepermis de familiară.

— Ce-i cu dumneavoastră, stimate domn? urmă el, tăios. Nu cunoaşteţi regula? Unde aţi venit? Nu cunoaşteţi procedura? Trebuia să depuneţi mai întîi o reclamaţie la cancelarie. Ea ar fi trecut pe la şeful de birou, pe la şeful de secţie, apoi i-ar fi fost predată secretarului şi de-abia acesta mi-ar fi adus-o mie.

— Dar, Excelenţă, spuse Akaki Akakievici, încercînd să-şi adune ultima rămăşiţă de curaj pe care o mai avea şi simţind în acelaşi timp că-l trec sudori groaznice, eu, Excelenţă, am îndrăznit să vă deranjez, ştiind că secretarii… asta… nu-s oameni de nădejde…

— Ce, ce, ce? făcu persoana importantă. Cum îndrăzniţi să vorbiţi aşa? De unde-aţi scos ideile astea? Ce-i cu răzvrătirea asta a tineretului împotriva şefilor şi superiorilor?

Se pare că persoana importantă nu observase că Akaki Akakievici număra mai bine de cincizeci de ani. Aşadar, putea să pară tînăr numai relativ, adică numai în comparaţie cu cei trecuţi de şaptezeci de ani.

— Ştiţi cu cine vorbiţi? Vă daţi seama în faţa cui vă aflaţi? Vă daţi seama sau nu? Răspundeţi!

Aici, generalul bătu din picior, ridicîndu-şi vocea la o notă atît de înaltă, încît s-ar fi îngrozit şi un om mai tare de înger decît Akaki Akakievici. Acesta încremeni, se clătină pe picioare, se cutremură din tot trupul şi, dacă paznicii n-ar fi dat fuga să-l ţină, s-ar fi prăbuşit la pămînt. Aproape că nu mai mişca atunci cînd îl scoaseră din încăpere. Iar omul important, mulţumit că efectul chiar i-a întrecut aşteptările şi absolut încîntat de ideea că un cuvînt al lui îl poate face pe om să leşine, se uită pe sub sprîncene la amicul său pentru a-şi da seama cum vede acesta lucrurile şi, nu fără plăcere, observă că amicul se găsea în starea cea mai confuză şi începea, la rîndul lui, să se simtă înspăimîntat.

Akaki Akakievici nu-şi amintea nici cum a coborît treptele, nici cum a ajuns în stradă. Nu-şi mai simţea nici mîinile, nici picioarele. Niciodată în viaţă nu mai fusese muştruluit atît de tare de un general, ba încă de unul străin. Mergea prin viscolul ce şuiera pe străzi, cu gura căscată, călcînd mereu pe-alături de trotuar. Vîntul, cum face de obicei la Petersburg, îl bătea din toate patru părţile, din toate ulicioarele. Într-o clipă i-a băgat pe gît o anghină, aşa că, ajungînd acasă, Akaki Akakievici nu mai era în stare să scoată o vorbă. Se umflă de tot şi căzu la pat. Iată cît de puternică este uneori cuvenita muştruluială! Dimineaţa se trezi cu febră mare. Datorită generosului ajutor al

climei Petersburgului, boala evoluă mai repede decît era de aşteptat şi, cînd veni doctorul, acesta, luîndu-i pulsul, nu mai avu altceva de făcut decît să-i prescrie comprese calde, şi asta numai pentru ca pacientul să nu rămînă fără asistenţa binefăcătoare a medicinei. De altfel, a declarat pe loc că într-o zi şi jumătate va fi „kaput“. După care i se adresă proprietăresei şi-i spuse: „Dumneata, mamaie, nu mai pierde vremea degeaba şi dă comandă pentru un sicriu de brad, căci unul de stejar ar fi prea scump pentru el“. O fi auzit Akaki Akakievici aceste cuvinte fatale pentru el şi, dacă le-a auzit, l-or fi cutremurat ele oare, şi-o fi căinat el viaţa nenorocită? Despre toate acestea nu se ştie nimic, pentru că bolnavul aiura tot timpul şi avea febră. Îi apăreau întruna tot felul de vedenii, una mai ciudată decît alta: ba îl vedea pe Petrovici şi-i dădea comandă de o manta cu capcane pentru hoţii care i se năzăreau mereu sub pat, iar el, clipă de clipă, o chema pe proprietăreasă să alunge un hoţ chiar şi de sub plapumă; ba întreba de ce atîrnă pe el vechiul capot, atîta timp cît are o manta nouă; ba i se părea că se află în faţa generalului, ascultă cuvenita muştruluială şi îngînă: „Scuzaţi-mă, Excelenţă!“; ba chiar, în cele din urmă, ajunse să spună măscări, rostind cuvintele cele mai îngrozitoare, încît bătrîna proprietăreasă, care nu auzise în viaţa ei asemenea vorbe, îşi făcea cruce, mai ales că respectivele expresii urmau nemijlocit după: „Excelenţă“. Mai apoi urmară cuvinte fără şir, ce nu mai puteau fi înţelese. Nu se putea înţelege decît că vorbele şi gîndurile dezlînate se învîrteau împrejurul aceleiaşi mantale. În cele din urmă, Akaki Akakievici îşi dădu sufletul. Nici camera, nici lucrurile nu-i fură sigilate, în primul rînd pentru că nu se găsiră moştenitori şi, în al doilea rînd pentru că moştenirea rămasă era cu totul neînsemnată, constînd dintr-un mănunchi de pene de gîscă, un teanc de hîrtie albă oficială, trei perechi de ciorapi, doi-trei nasturi căzuţi de la

pantaloni şi capotul bine cunoscut cititorilor. Dumnezeu ştie cine s-a bucurat de aceste lucruri. Drept să spun, cel care relatează această istorie nici nu s-a interesat de ele. Akaki Akakievici a fost dus la cimitir şi îngropat. Şi Petersburgul a rămas fără Akaki Akakievici, de parcă nu l-ar fi avut niciodată. A dispărut şi s-a mistuit o fiinţă neocrotită de nimeni, nimănui dragă, de care nu se interesa nimeni, care nu atrăsese nici măcar atenţia unui naturalist, deşi se ştie că acesta nu scapă prilejul să ia în ac o muscă obişnuită şi s-o studieze la microscop; o fiinţă care a îndurat supusă batjocurile cancelariei şi, fără să fie nevoie urgentă de asta, a coborît în mormînt, dar căreia, deşi abia înainte de sfîrşitul vieţii, i s-a arătat un oaspete de lumină sub înfăţişarea unei mantale, care i-a înviorat pentru o clipă sărmana viaţă; o fiinţă peste care apoi s-a abătut neînduplecata nenorocire, aşa cum de-atîtea ori s-a abătut asupra regilor şi puternicilor acestei lumi… La cîteva zile după moarte a fost trimis la el acasă paznicul departamentului, cu porunca de a se prezenta de urgenţă la serviciu, pentru că îl cheamă şeful. Dar paznicul a fost nevoit să se întoarcă fără nici un rezultat şi, spunînd că cel chemat nu poate veni, cînd a fost întrebat: „De ce?“, s-a exprimat astfel: „Uite-aşa, a murit, l-au îngropat acum patru zile“. Astfel s-a aflat la departament de moartea lui Akaki Akakievici şi, chiar de-a doua zi, la masa lui şedea alt funcţionar, mult mai înalt, care înşira literele nu atît de drept, ci mult mai înclinat şi în rînduri mai piezise.

Însă nimeni nu şi-ar fi putut închipui că asta încă nu-i tot despre Akaki Akakievici şi că i-a fost scris să mai trăiască furtunos cîteva zile după moarte, parcă drept răsplată pentru faptul că nimeni nu-l băgase în seamă cît fusese în viaţă. Dar aşa s-a întîmplat, şi sărmana noastră istorie capătă pe neaşteptate un sfîrşit fantastic. Deodată, prin Petersburg se răspîndiră zvonuri că lîngă

Podul Kalinkin şi mai departe a început să-şi facă apariţia noaptea un mort în chip de funcţionar, care caută cine ştie ce manta furată şi, în căutarea acesteia, smulge de pe toţi umerii, fără să ţină cont de grad şi rang, toate mantalele, căptuşite cu blană de pisică, de castor, vătuite sau cu blănuri de raton, de vulpe, de urs, cu alte cuvinte tot felul de blănuri şi piei, pe care le-au scornit oamenii pentru a şi-o acoperi pe-a lor. Unul dintre funcţionarii departamentului îl văzu pe mort cu propriii săi ochi şi îl recunoscu în el de îndată pe Akaki Akakievici, dar întîlnirea îi băgă o asemenea frică în oase, încît o luă la sănătoasa cît îl ţineau picioarele şi nu-l putu privi bine în faţă, văzîndu-l doar de departe cum îl ameninţă cu degetul. Din toate părţile ploua mereu cu reclamaţii că spinările şi umerii consilierilor nu numai titulari, dar chiar şi ai celor secreţi erau expuşi cu totul răcelii din cauza jefuirii nocturne a mantalelor. La poliţie se dădu ordin ca mortul să fie prins cu orice preţ, viu sau mort, şi să fie pedepsit cît mai aspru, ca să le servească şi altora drept pildă, ceea ce era cît pe ce să se întîmple. Un străjer din stradela Kiriuşkin înşfăcă mortul de guler chiar la locul faptei, cînd încerca să smulgă mantaua de dimie a unui muzicant pensionar, care cîntase la vremea lui la flaut. Înşfăcîndu-l de guler, strigă după ajutor la doi tovarăşi de-ai săi, îi puse să-l ţină, iar el se aplecă doar pentru o clipă, ca să scoată din carîmbul cizmei tabachera din coajă de mesteacăn, avînd de gînd să-şi învioreze măcar cît de cît cu tabac nasul care-i degerase de şase ori la viaţa lui. Dar, desigur, tabacul era atît de rău, încît nici mortul nu putu să-l rabde. Nici nu apucă străjerul, astupîndu-şi cu degetul nara dreaptă, să tragă o grămăjoară de tabac cu nara stîngă, că mortul strănută atît de tare, încît îi împroşcă în ochi pe toţi trei. În timp ce ei se frecau cu pumnii la ochi, mortul dispăruse, aşa că nici ei nu mai ştiau precis dacă-l avuseseră în mîini. De atunci străjerii

prinseră o asemenea spaimă de morţi, încît nu se încumentau să pună mîna nici pe cei vii şi doar strigau de departe: „Hei, tu, vezi-ţi de drum!“. Aşa că mortul-funcţionar începu să se arate chiar şi dincolo de Podul Kalinkin, speriindu-i zdravăn pe toţi cei slabi de înger. Totuşi, noi am uitat cu totul de *persoana importantă* care, dacă-i să fim drepţi, a fost cauza turnurii fantastice luate de această istorie absolut reală, de altfel.

Mai întîi de toate avem datoria să spunem că *persoana importantă*, după plecarea bietului Akaki Akakievici, pe care-l muştruluise atît de aspru, simţi un fel de regret. Compătimirea nu-i era străină. Inimii lui îi erau accesibile multe intenţii bune, deşi gradul le împiedica adeseori să iasă la iveală. De îndată ce amicul aflat în trecere prin Petersbug ieşi din birou, generalul începu să se gîndească la sărmanul Akaki Akakievici. Şi de atunci, în fiecare zi, parcă-l vedea în faţa ochilor pe Akaki Akakievici, slujbaşul palid la faţă, care nu putuse să îndure perdaful superiorului. Gîndul acesta îl tulbura într-o aşa măsură, încît, după o săptămînă, se hotărî să trimită la el un funcţionar ca să afle cum o duce şi dacă nu-l poate într-adevăr ajuta cu ceva. Şi atunci cînd i se raportă că Akaki Akakievici murise subit, mistuit de febră, rămase chiar impresionat, simţind mustrări de conştiinţă şi fiind ziua întreagă prost dispus. Dorind să se distreze cît de cît şi să scape de acea impresie neplăcută, se duse la serata pe care o dădea un prieten al său, găsi acolo o societate onorabilă şi, ceea ce era mai important, tot anturajul avea cam acelaşi grad, nu trebuia să se simtă absolut deloc stingherit. Acest lucru avu un efect extraordinar asupra stării lui de spirit. Se simţi degajat, se arătă plăcut şi amabil în discuţii, cu alte cuvinte, petrecu foarte bine toată seara. La cină bău vreo două cupe cu şampanie, licoare care, cum se ştie, e un remediu foarte bun pentru proasta dispoziţie. Băutura îi trezi înclinaţia spre fapte deosebite:

hotărî să nu plece încă acasă, ci să se ducă la o doamnă cunoscută, Karolina Ivanovna, pare-mi-se de origine germană, faţă de care nutrea nişte sentimente cu desăvîrşire amicale. Trebuie să spunem că *persoana importantă* era un bărbat cam în vîrstă, un bun soţ, un respectabil cap de familie. Doi fii, dintre care unul lucra de pe acum la o cancelarie, şi o drăgălaşă fiică de şaisprezece ani, cu năsucul puţin încovoiat, dar nostim, veneau în fiecare zi să-i sărute mîna, spunîndu-i: „*Bonjour, papa*“. Consoarta lui, o femeie încă proaspătă şi deloc urîtă, îi întindea mai întîi mîna să i-o sărute, apoi, întorcîndu-i-o pe a lui pe cealaltă parte, i-o săruta şi ea. Dar *persoana importantă*, de altfel absolut satisfăcută de gingăşiile de-acasă, găsise de cuviinţă să aibă, pentru relaţii amicale, o prietenă în celălalt capăt al oraşului. Această amică nu era cîtuşi de puţin mai frumoasă şi mai tînără decît soţia lui, dar aşa sînt rînduite lucrurile pe lume şi nu-i treaba noastră să le judecăm. Aşadar, *persoana importantă* coborî scara, urcă în sanie şi-i spuse vizitiului: „La Karolina Ivanovna“. Apoi, înfăşurîndu-se cît se poate de maiestuos în mantaua călduroasă, rămase în acea stare plăcută, cum nu-i alta mai bună pentru un rus, adică aceea cînd nu te gîndeşti la nimic, iar gîndurile îţi vin de la sine, unul mai plăcut decît altul, fără să te osteşti să umbli după ele şi să le cauţi. Plin de mulţumire, îşi amintea fugar cele mai vesele momente ale seratei, toate vorbele care făcuseră să hohotească acel grup restrîns. Multe le repetă cu jumătate de glas şi găsi că-s tot atît de hazlii ca mai înainte şi de aceea nu se miră că şi el rîsese din tot sufletul. Totuşi, din cînd în cînd îl deranja vîntul în rafale, care, repezindu-se de Dumnezeu mai ştie unde şi cine ştie din ce pricină, îi biciuia faţa, împroşcîndu-l cu pale de zăpadă, umflîndu-i, ca o pînză de corabie, gulerul de la manta sau, cu o putere nefirească, aruncîndu-i-l peste cap şi dîndu-i astfel de furcă mereu, căci era nevoit să-şi scoată

afară capul. Deodată, *persoana importantă* simţi că cineva l-a înşfăcat zdravăn de guler. Întorcînd capul, observă un om scund, cu o uniformă veche şi ponosită şi, nu fără groază, îl recunoscu pe Akaki Akakievici. Faţa funcţionarului era albă ca neaua şi arăta întocmai ca a unui mort. Dar spaima *persoanei importante* ajunse la culme, cînd văzu că gura mortului se strîmbă şi, suflînd asupra lui duhoarea mormîntului, rosti asemenea cuvinte: „Aha! Iată-te şi pe tine, în sfîrşit! În sfîrşit, asta, te-am apucat de guler! Chiar de mantaua ta am nevoie! Dacă nu te-ai sinchisit de mantaua mea, ba încă m-ai şi bruftuluit, dă-mi-o pe-a ta!". Biata *persoană importantă* era cît pe ce să moară. Cît era el de drastic în cancelarie şi în general cu subalternii – deşi, privindu-i doar înfăţişarea bărbătească şi profilul impunător, oricine spunea: „Oho, cîtă intransigenţă!" –, în această situaţie, la fel ca mulţi alţi inşi cu înfăţişare de eroi, se simţi copleşit de o asemenea spaimă încît, nu fără pricină, începu să-şi facă temeri cu privire la vreo criză de inimă. Îşi smulse grăbit mantaua de pe umeri şi-i strigă vizitiului cu vocea schimbată de groază: „Mînă într-un suflet acasă!". Vizitiul, auzindu-i strigătul, care este slobozit de obicei în clipe decisive şi chiar este însoţit de îndemnuri mult mai eficace, îşi vîrî, pentru orice eventualitate, capul între umeri şi dădu bice cailor, care porniră ca săgeata. În vreo şase minute şi ceva *persoana importantă* ajunse dinaintea casei sale. Palid, speriat de moarte şi fără manta, în loc să se ducă la Karolina Ivanovna, sosi acasă, se tîrî cu chiu cu vai în camera lui şi îşi petrecu noaptea în mare zbucium, aşa că a doua zi de dimineaţă, cînd îşi bea ceaiul, fiica lui îi spuse fără înconjur: „Tată, astăzi eşti palid de tot la faţă". Dar tatăl tăcu şi nu suflă nimănui o vorbă nici despre cele întîmplate, nici despre locul unde voise să meargă. Această peripeţie îi lăsă o adîncă impresie. Pînă şi subalternilor le spunea mult mai rar: „Cum de

îndrăzniţi, vă daţi seama în faţa cui vă aflaţi?“. Şi, dacă le spunea, n-o făcea nicidecum înainte de a asculta şi a afla despre ce-i vorba. Dar cel mai semnificativ e faptul că, de-atunci, au încetat cu totul apariţiile mortului-funcţionar: se vede că mantaua generalului se nimerise a fi tocmai pe măsura lui. Oricum, nu se mai auzi niciodată de cazuri în care oamenii să fie jefuiţi de mantale. De altminteri, numeroşi oameni de acţiune şi cu grija altora nu-şi găseau astîmpăr şi spuneau că, în părţile îndepărtate ale oraşului, mortul-funcţionar încă îşi mai făcea apariţia. Şi într-adevăr, un străjer din Kolomna a văzut cu ochii lui o stafie arătîndu-se dindărătul unei clădiri. Dar, fiind cam becisnic de felul lui, astfel că odată un godac matur obişnuit, năpustindu-se dintr-o casă particulară, îl doborîse din picioare spre marele haz al birjarilor strînşi împrejurul lui, de la care apoi a pretins, pentru că l-au făcut de ocară, cîte un pitac pentru tutun, deci, fiind cam becisnic, nu a îndrăznit s-o oprească şi a mers prin întuneric în urma ei, pînă cînd stafia s-a uitat brusc peste umăr şi, oprindu-se, l-a întrebat: „Tu ce mai vrei?“, după care i-a arătat un pumn cum nici la oamenii vii nu poţi găsi. Străjerul i-a răspuns: „Nimic“ şi a făcut de îndată cale întoarsă. Stafia era, totuşi, mult mai înaltă de stat, purta nişte mustăţi uriaşe şi, îndreptîndu-şi paşii, pare-se, spre Podul Obuhov, s-a mistuit cu totul în noapte.

Note

Tipărită pentru prima dată în al treilea volum al *Operelor* lui Gogol (1842), a fost scrisă în perioada 1839-1841.

1. *Başmacikin* – de la „başmak“ = gheată, pantof (rus.).
2. *Eroşkin* – de la „eroşit’“ = a zbîrli, a ciufuli (rus.).
3. *Belobriuşina* – de la „belîi“ = alb, şi „briuho“ = pîntece (rus.).
4. *...coada calului turnat în bronz de Falconet* – este vorba despre monumentul lui Petru cel Mare („Călăreţul de aramă“), operă a sculptorului francez Étienne Falconet (1716-1791).

Nasul

I

În ziua de 25 martie s-a petrecut la Petersburg o întîmplare mai mult decît ciudată. Bărbierul Ivan Iakovlevici, care locuieşte pe bulevardul Voznesenski (numele lui de familie s-a pierdut, neapărînd nici măcar pe firmă, unde este zugrăvit un domn cu obrazul săpunit, alături de inscripţia: „Luăm şi sînge“), s-a trezit destul de devreme şi a simţit miros de pîine caldă. S-a săltat un pic în aşternut şi a văzut-o pe consoarta lui – o doamnă destul de respectabilă şi mare amatoare de cafea – scoţînd din cuptor nişte pîine coaptă.

— Astăzi, Praskovia Osipovna, n-o să beau cafea, spuse Ivan Iakovlevici, în schimb aş mînca nişte pîine caldă cu ceapă.

(Adică Ivan Iakovlevici ar fi vrut şi una, şi alta, dar ştia că-i cu neputinţă să ceară două lucruri deodată, căci Praskoviei Osipovna nu-i plăceau deloc asemenea pofte.) „Las' să mănînce pîine, nătărăul, îşi zice consoarta. Îmi rămîne o porţie de cafea în plus.“ Şi aruncă o pîine pe masă.

De dragul decenţei, Ivan Iakovlevici îşi îmbrăcă fracul peste cămaşă, se aşeză la masă, îşi turnă sare, pregăti două cepe, puse mîna pe cuţit şi, cu un aer plin de importanţă, se apucă să taie pîinea. Despicînd-o în două jumătăţi, se uită înăuntru şi, spre marea lui uimire, văzu ceva albicios. Ivan Iakovlevici scobi atent cu cuţitul şi pipăi cu degetul. „E ceva tare! îşi zise el. Ce să fie?“

Îşi băgă degetele şi scoase un… nas! Ivan Ivanovici rămase cu gura căscată, se frecă la ochi şi pipăi nasul: era un nas adevărat şi, parcă, unul

cunoscut. Spaima se întipări pe chipul lui Ivan Iakovlevici. Dar această spaimă era o nimica toată faţă de furia ce-o cuprinse pe consoarta sa.

— Cui i-ai tăiat nasul, bestie? începu ea să strige, mînioasă. Şnapanule! Beţivanule! Chiar eu te dau pe mîna poliţiei. Tîlharule! Cu urechile mele am auzit trei oameni spunînd că-n timp ce-i bărbiereşti le zgîlţîi atît de tare nasurile, că de-abia se mai ţin.

Dar Ivan Iakovlevici era mai mult mort decît viu. Îşi dăduse seama că nasul era al asesorului de colegiu Kovaliov[1], pe care îl rădea în fiecare miercuri şi duminică.

— Stai, Praskovia Osipovna! Îl învelesc într-o cîrpă şi-l pun într-un colţ. Îl las puţin acolo şi pe urmă îl duc afară.

— Nici să n-aud! Să-i dau voie unui nas retezat să zacă la mine-n odaie?… Posmag prăjit ce eşti! Nu se pricepe decît să tragă briciul pe curea, golanul, nemernicul! Cît despre datorie, îndată n-o să mai fie în stare să şi-o facă! Vrei să dau seama pentru tine la poliţie?… Ah, cîrpaciule, nătărăule! Afară cu el! Afară! Du-l unde vrei! Să nu mai aud de el!

Ivan Iakovlevici, spuneam, era mai mult mort decît viu. Se gîndea, se tot gîndea, şi nu era în stare să născocească nimic.

— Dracu' ştie cum s-a întîmplat una ca asta! glăsui el în cele din urmă, scărpinîndu-se după ureche. N-aş putea zice cu siguranţă dacă ieri m-am întors acasă beat sau nu. După toate semnele, trebuie să fie o tărăşenie de necrezut: căci pîinea-i coptură, pe cînd nasu-i cu totul altceva. Nu pricep o iotă!…

Ivan Iakovlevici tăcu. Gîndul că poliţiştii vor găsi nasul la el şi-l vor pune sub acuzare îl buimăci cu totul. I se şi năzărea un guler stacojiu, frumos cusut cu fir, o sabie… şi tremura din tot trupul. Pînă la urmă, îşi găsi pantalonii şi cizmele, trase pe el pacostea asta şi, însoţit de vorbele grele ale

Praskoviei Osipovna, înveli nasul într-o cîrpă, ieşind în stradă.

Voia să-l strecoare undeva, de pildă pe sub o poartă, sau să-l scape ca din greşeală pe trotuar şi să se facă nevăzut după colţ. Dar, ca un făcut, i se nimerea în cale cîte un cunoscut, care îl întreba de îndată: „Unde te duci?“ sau: „Pe care vrei să-l bărbiereşti aşa de dimineaţă?“. Aşa că Ivan Iakovlevici scăpa mereu cîte un moment potrivit. Într-un rînd izbuti chiar să-l lase să cadă, dar un vardist îi făcu semn cu alebarda şi-i spuse: „Ridică ce-ai scăpat!“. Iar Ivan Iakovlevici trebui să culeagă nasul de pe jos şi să-l ascundă în buzunar. Se simţea cuprins de disperare, mai ales că strada se umplea de lume pe măsură ce se deschideau magazinele şi prăvăliile.

Se hotărî să se ducă la podul Isakievski, nădăjduind că va izbuti să-i facă vînt în Neva… Dar mă simt întru cîtva vinovat pentru că pînă acum n-am spus nimic despre Ivan Iakovlevici, om onorabil în multe privinţe.

Ivan Iakovlevici, ca orice meseriaş rus care se respectă, era grozav de beţiv. Şi, cu toate că în fiecare dimineaţă rădea bărbiile altora, a lui era veşnic nerasă. Fracul lui Ivan Iakovlevici (pentru că dumnealui nu purta niciodată redingotă) era bălţat; adică era el negru, dar îl împestriţau o mulţime de pete galben-cafenii şi cenuşii; gulerul îi strălucea, iar în locul celor trei nasturi nu-i mai atîrnau decît aţele. Ivan Iakovlevici era un mare cinic şi, atunci cînd asesorul de colegiu Kovaliov obişnuia să-i spună în timpul bărbieritului: „Ivan Iakovlevici, mereu îţi put mîinile!“, Ivan Iakovlevici îi răspundea cu întrebarea: „De ce-or fi puţind?“. La asta asesorul de colegiu zicea: „Nu ştiu, frate, dar uite că put“, iar Ivan Iakovlevici, după ce trăgea o porţie de tabac, îl săpunea din răzbunare şi pe obraz, şi sub nas, şi după ureche, şi sub bărbie, pe scurt, acolo unde avea el chef.

Acest cetăţean respectabil se afla de-acum pe podul Isakievski. Mai întîi se uită împrejur; apoi se apleca peste balustradă, chipurile, ca să se uite sub pod şi să vadă dacă-i mult peştele care mişună în apă, apoi aruncă încet cîrpa cu nasul. Simţi că parcă i s-a luat de pe umeri o povară de zece puduri; Ivan Iakovlevici chiar îşi rîse în barbă. În loc să se ducă să radă bărbile de funcţionari, dădu s-o pornească spre localul cu firma „Mîncare şi ceai“, ca să dea pe gît un păhărel de punci, cînd deodată, în capul podului, îl zări pe poliţaiul cartierului, un bărbat cu înfăţişarea impunătoare, cu favoriţi laţi, cu tricorn pe cap şi sabie la şold. Încremeni. Iar poliţaiul îi făcu semn cu degetul şi spuse:

— Ia poftim încoace, stimabile!

Ivan Iakovlevici, cunoscînd tipicul, îşi scoase şapca încă de departe şi, apropiindu-se sprinten, zise:

— Să trăiţi, Înălţimea Voastră!

— Nu, nu, frate, lasă-mă cu „Înălţimea Voastră“! Mai bine spune-mi: ce făceai pe pod?

— Zău, domnule, mă duceam să bărbieresc pe cineva şi nu m-am uitat decît să văd dacă apa curge iute.

— Minţi! Minţi! Nu scapi de mine cu asta. Fă bine şi răspunde!

— Excelenţă, sînt gata să vă bărbieresc de două ori, ba chiar şi de trei ori pe săptămînă fără nici o pretenţie, îi răspunse Ivan Iakovlevici.

— Nu, amice, astea-s fleacuri! Trei bărbieri mă rad, ba încă mai cred că asta-i o cinste pentru ei. Ia, fii bun şi spune: ce făceai acolo?

Ivan Iakovlevici se făcu alb la faţă ca varul… Dar aici întîmplarea se învăluie cu totul în ceaţă şi ce-a urmat nu se mai ştie chiar deloc.

II

Asesorul de colegiu Kovaliov se trezi destul de devreme şi făcu din buze: „Brr…“. Aşa făcea întotdeauna la trezire, cu toate că nici el n-ar fi putut spune din ce pricină. Kovaliov se întinse şi porunci să i se dea oglinjoara de pe masă. Voia să se uite la coşul care-i ieşise în ajun pe nas; dar, spre marea lui uimire, văzu că locul unde trebuia să fie nasul era cu desăvîrşire neted! Speriat, Kovaliov porunci să i se aducă apă şi-şi frecă ochii cu prosopul: chiar aşa, nasul dispăruse! Începu să se pipăie cu mîinile ca să vadă dacă nu cumva doarme. Nu, s-ar părea că nu doarme. Asesorul de colegiu Kovaliov sări din pat, se scutură, dar degeaba: nasul nu era la locul lui!… Porunci îndată să i se aducă hainele, se îmbrăcă şi zbură de-a dreptul la şeful poliţiei.

Totuşi, este necesar să spunem cîte ceva despre Kovaliov, astfel încît cititorul să poată vedea ce fel de om era acest asesor. Asesorii de colegiu care-şi capătă titlul cu ajutorul diplomelor primite de la şcoli înalte nu pot fi nicidecum comparaţi cu asesorii de colegiu fabricaţi în Caucaz. Sînt două categorii total diferite. Asesorii de colegiu cu diplome… Dar Rusia este o ţară atît de bizară, încît, dacă spui ceva despre un asesor de colegiu, toţi asesorii de colegiu, de la Riga la Kamceatka, se simt negreşit vizaţi. Aşa se întîmplă şi cu celelalte titluri şi grade. Kovaliov era un asesor de colegiu de sorginte caucaziană. Se procopsise cu acest titlu de-abia de doi ani şi de aceea nu-l putea uita nici o clipă. Şi, ca să-i confere mai multă prestanţă şi greutate, nu-şi zicea niciodată asesor de colegiu, ci maior[2]. „Ascultă, porumbiţo, obişnuia el să spună, întîlnind pe stradă o femeie ce vindea plastroane, vino la mine acasă. Locuiesc pe strada Sadovaia. N-ai decît să întrebi unde stă maiorul Kovaliov. Oricine o să-ţi arate.“ Iar, dacă întîlnea vreuna mai drăguţă, îi mai dădea şi un ordin secret, adăugînd: „Întreabă, păpuşică, de apartamentul maiorului Kovaliov“. Tocmai din

această pricină, respectivului asesor de colegiu îi vom spune şi noi tot maior de acum înainte.

Maiorul Kovaliov avea obişnuinţa să se plimbe în fiecare zi pe Nevski Prospekt. Gulerul plastronului lui era întotdeauna extrem de curat şi bine scrobit. Favoriţii îi erau dintre aceia care şi astăzi mai pot fi văzuţi la inginerii hotarnici guberniali şi judeţeni, la arhitecţi şi medicii militari şi, de asemenea, la persoanele care îndeplinesc diferite funcţii poliţieneşti; în general, la toţi bărbaţii care au obrajii bucălaţi, rumeni şi joacă foarte bine boston[3]: aceşti favoriţi străbat mijlocul obrazului şi ajung de-a dreptul la nas. Maiorul Kovaliov purta o mulţime de brelocuri de carneol, şi din cele cu blazoane, şi din cele pe care era gravat: miercuri, joi, luni etc… Maiorul Kovaliov sosise la Petersburg cu un interes, şi anume să-şi caute o slujbă corespunzătoare rangului său, adică, dacă s-ar putea, una de viceguvernator sau, dacă nu, de intendent la vreun departament mai important. Maiorul Kovaliov nu excludea nici ideea căsătoriei, dar numai în eventualitatea în care s-ar fi întîmplat ca mireasa să aibă un capital de două sute de mii. Şi de aceea cititorul poate acum să judece singur în ce situaţie se afla acest maior, cînd a văzut că, acolo unde trebuia să fie nasul său frumos şi potrivit ca mărime, era un loc ridicol, neted şi drept.

Ca un făcut, nici o birjă nu se arătă pe stradă şi el fu nevoit să meargă pe jos, înfăşurat în pelerină şi cu faţa acoperită cu batista, de parcă i-ar fi curs sînge. „Dar dacă mi s-a năzărit? Nu se poate ca nasul să dispară aşa, prosteşte!“ îşi zise el şi intră într-adins într-o cofetărie ca să se uite în oglindă. Din fericire, cofetăria era goală. Băieţii măturau încăperile şi aranjau scaunele. Cîţiva dintre ei, somnoroşi, aduceau pe tăvi pateuri fierbinţi. Pe mese şi pe scaune erau împrăştiate ziarele din ajun, stropite cu cafea. „Slavă Domnului că nu-i nimeni, îşi zise el. Acum pot să

mă uit.“ Se apropie cu sfială de oglindă şi se privi. „Dracu’ ştie ce-i asta! O porcărie! rosti el şi scuipă. Măcar de-ar fi ceva în locul nasului, dar aşa… nimic!“

Îşi muşcă buzele de ciudă, ieşi din cofetărie şi, în pofida obişnuinţei sale, îşi impuse să nu se uite la nimeni şi să nu zîmbească nimănui. Deodată parcă prinse rădăcini în uşa unei clădiri: sub ochii lui se petrecu un fenomen inexplicabil: la scară trase o caretă; portiera se deschise; aplecîndu-se, sări un domn cu uniformă şi alergă în sus pe trepte. Mare fu spaima şi uimirea lui Kovaliov cînd îşi recunoscu propriul nas! Văzînd această privelişte neobişnuită, totul părea că i se învîrte în faţa ochilor; simţea că de-abia se mai ţine pe picioare; dar, tremurînd de parcă l-ar fi scuturat frigurile, se hotărî să-i aştepte cu orice preţ întoarcerea la caretă. Într-adevăr, peste două minute nasul reapăru. Era într-o uniformă cusută cu fir de aur, cu un guler tare şi înalt; era îmbrăcat în pantaloni din piele de antilopă; purta sabie la şold. După pălăria cu panaş se putea trage concluzia că avea rangul de consilier de stat. Totul la el arăta că se duce într-o vizită. Se uită într-o parte şi într-alta, îi strigă vizitiului: „Trage-aici!“, urcă şi plecă.

Bietul Kovaliov mai că nu-şi ieşi din minţi. Nici nu ştia ce să creadă despre această întîmplare ciudată. Şi, pe bună dreptate: cum se poate ca nasul, pe care ieri îl mai avea pe faţă, care nu putea merge nici cu careta, nici pe jos, să fie îmbrăcat acum în uniformă!? Fugi în urma caretei care, spre norocul lui, nu făcu drum lung şi se opri în dreptul Catedralei Maicii Domnului din Kazan.

Se grăbi spre Catedrală, îşi făcu loc printre bătrînele cerşetoare cu feţele înfăşurate în cîrpe, cu numai cîte două găuri pentru ochi, de care făcea haz mai înainte, şi intră în biserică. Înăuntru erau puţini oameni veniţi să se roage, stăteau cu toţii la intrarea în biserică. Kovaliov se simţea atît de

tulburat, încît nu se putea nicidecum ruga şi-l căuta din priviri pe domnul acela, scrutînd fiecare ungher. În sfîrşit, îl văzu mai deoparte. Nasul îşi ascunsese cu totul faţa în gulerul lui mare şi ţeapăn şi se ruga, părînd cuprins de o adîncă evlavie.

„Cum să-l abordez? se întreba Kovaliov. După toate, după uniformă, după pălărie, se vede că-i consilier de stat. Dracu' ştie cum să-l iau!“

Începu să tuşească lîngă el. Dar nasul nu-şi părăsea nici o clipă atitudinea evlavioasă şi bătea mătănii.

— Stimate domn… spuse Kovaliov, luîndu-şi inima în dinţi. Stimate domn…

— Ce doriţi? întrebă nasul, întorcîndu-se.

— Mă surprinde, stimate domn… mi se pare că… ar trebui să ştiţi unde vă e locul. Şi hodoronc-tronc vă găsesc. Şi unde? În biserică. Fiţi de acord că…

— Scuzaţi-mă, dar nu înţeleg ce binevoiţi să spuneţi… Explicaţi-vă.

„Cum să-i explic?“ se întrebă Kovaliov şi, făcîndu-şi curaj, începu:

— Desigur, eu… de altfel, sînt maior. Fiţi de acord că nu se cade să umblu fără nas. Mai ştiu eu care precupeaţă, una care vinde portocale decojite pe podul Voskresenki, poate sta şi fără nas. Dar eu, intenţionînd să primesc… pe deasupra, mai fiind cunoscut cu doamne din multe familii, cum ar fi Cehtariova[4], soţie de consilier de stat, şi altele… Judecaţi şi singur… nu ştiu, stimate domn. (Spunînd acestea, maiorul Kovaliov strînse din umeri.) Iertaţi-mă… dacă ar fi să privim lucrurile aşa cum o cer regulile datoriei şi ale onoarei… puteţi înţelege şi singur…

— Nu înţeleg absolut nimic, răspunse nasul. Daţi-mi explicaţii satisfăcătoare.

— Stimate domn… spuse Kovaliov, plin de demnitate. Nu ştiu cum să vă înţeleg cuvintele… S-ar părea că totul este cît se poate clar… Dar vreţi să… La urma urmei, sînteţi chiar nasul meu!

Nasul se uită la maior şi sprîncenele i se încruntară uşor.

— Vă înşelaţi, stimate domn. Sînt de sine stătător. De altminteri, între noi nu pot exista relaţii strînse. Judecînd după nasturii de la uniforma dumneavoastră, departamentul la care lucraţi ţine de alt resort.

După ce spuse aceste cuvinte, nasul se întoarse cu spatele şi îşi continuă rugăciunea.

Kovaliov se simţea descumpănit de tot, nemaiştiind ce să facă şi chiar ce să creadă. În acest timp se auzi foşnetul plăcut al unei rochii. Se apropie o doamnă în vîrstă, gătită toată cu dantele, însoţită de o domnişoară subţirică îmbrăcată într-o rochie albă, parcă turnată pe talia ei zveltă, cu o pălărie galbenă, uşoară ca o prăjitură. În spatele lor se opri şi deschise tabachera un lacheu înalt, cu favoriţi mari şi cu o duzină întreagă de gulere.

Kovaliov se dădu mai aproape, îşi scoase la vedere gulerul de batist al plastronului, îşi îndreptă brelocurile înşirate pe lănţişorul de aur şi, zîmbind în toate părţile, îşi îndreptă atenţia asupra suavei domnişoare care, precum o floare primăvăratică, se apleca uşor şi-şi ducea la frunte mînuşiţa albă, cu degete aproape străvezii. Zîmbetul de pe faţa lui Kovaliov se lăţi şi mai mult cînd el văzu, sub pălărie, bărbia ei rotunjoară, albă ca neaua şi o parte din obrazul aburit de roşeaţa primului trandafir al primăverii. Dar deodată sări ca ars şi se trase înapoi. Îşi aminti că, în locul nasului, n-are absolut nimic şi ochii i se umeziră de lacrimi. Se răsuci cu gîndul să-i spună de-a dreptul domnului în uniformă că doar se dă drept consilier de stat şi nu-i decît un escroc şi un ticălos, că-i nasul lui şi nimic altceva… Dar nasul dispăruse. Reuşise s-o şteargă, ducîndu-se probabil din nou în vizită la cineva.

Asta îl aduse pe Kovaliov la disperare. Făcu cale întoarsă şi se opri preţ de cîteva clipe sub colonadă, uitîndu-se în toate părţile, doar-doar o

zări iarăşi nasul. Îşi amintea foarte bine că pălăria acestuia era cu panaş, că avea uniforma cusută cu fir de aur. Dar nu reţinuse nici ce fel de manta avea pe el, nici culoarea caretei, nici caii, nici măcar dacă avea vreun lacheu în spate şi cu ce livrea era îmbrăcat acesta. Unde mai pui că şirurile de carete treceau încoace şi încolo, şi atît de iute, încît i-ar fi fost greu să-l zărească. Şi, chiar dacă l-ar fi zărit în vreuna dintre ele, n-ar fi avut nici o putinţă să-l oprească. Ziua era frumoasă, însorită. Nevski Prospekt gemea de lume. Începînd cu Podul Poliţeiski pînă la Podul Anicikin, femeile invadau întreg trotuarul, ca o adevărată cascadă de flori. Iată-l şi pe cunoscutul lui, consilierul de curte căruia îi spunea locotenent-colonel, mai ales cînd se întîmpla să mai fie şi alţii de faţă. Iată-l şi pe Iarîkin, şef de birou la senat, un bun prieten, care pierdea la boston ori de cîte ori miza pe opt. Iată încă un maior, înaintat tot în Caucaz la rangul de asesor, care-i face semn cu mîna, chemîndu-l…

— Ei, drăcie! spuse Kovaliov. Hei, birjar, du-mă de-a dreptul la şeful poliţiei!

Kovaliov urcă în trăsură şi-i tot striga birjarului: „Mînă cît poţi de tare!“.

— Şeful poliţiei e acasă? întrebă el de îndată ce ajunse în vestibul.

— Nu, răspunse uşierul. Chiar acum a plecat.

— Na-ţi-o bună!

— Da, adăugă uşierul, a plecat. Dacă aţi fi venit cu cîteva clipe mai devreme, poate că l-aţi fi prins acasă.

Fără să-şi ia batista de pe faţă, Kovaliov urcă în trăsură şi strigă cu voce disperată:

— Mînă!

— Încotro? întrebă birjarul.

— Drept înainte!

— Cum să mîn drept înainte? Sîntem la cotitură. S-o iau la dreapta sau la stînga?

Această întrebare îl opri pe Kovaliov şi-l obligă să gîndească. În situaţia lui, ar fi trebuit să

se adreseze în primul rînd secţiei de moravuri, nu pentru că avea legătură directă cu poliţia, ci pentru că dispoziţiile ei se execută mult mai repede decît în alte locuri. Ar fi fost o nebunie să caute dreptate la şeful instituţiei unde nasul pretindea că lucrează, deoarece din răspunsurile lui se putea vedea că acesta n-avea nimic sfînt şi putea minţi şi de data asta, la fel cum minţise atunci cînd pretinsese că nu s-au văzut niciodată. Aşadar, Kovaliov era deacum gata să-i spună birjarului să-l ducă la secţia de moravuri, dar iarăşi se gîndi că acest pungaş şi ticălos, care s-a purtat cu atîta neruşinare la prima lor întîlnire, ar fi putut să profite de întîrzierea lui şi s-o şteargă din oraş. Atunci, toate căutările ar fi fost zadarnice şi – ferească Dumnezeu! – s-ar fi putut prelungi şi o lună întreagă. În sfîrşit, parcă însuşi cerul îi lumină mintea. Hotărî să se adreseze direct serviciului de publicitate şi să dea din timp o descriere amănunţită a tuturor semnalmentelor, astfel încît oricine l-ar întîlni să i-l poată aduce imediat sau, cel puţin, să-i dea de ştire despre locul în care se află. Deci, luînd această hotărîre, îi porunci birjarului să-l ducă la serviciul de publicitate şi tot drumul îl ţinu în ghionturi, repetînd întruna: „Mai iute, ticălosule! Mai iute, pungaşule!". „Eh, boierule!" îi răspundea birjarul, scuturîndu-şi capul şi şfichiuind cu hăţurile calul flocos ca un cîine. În sfîrşit, trăsura se opri şi Kovaliov, gîfîind, dădu buzna în mica sală de primire, unde un slujbaş cărunt, cu ochelari, îmbrăcat într-un frac vechi, şedea la o masă şi, cu creionul în gură, număra bănuţii de aramă primiţi.

— Cine primeşte aici anunţurile? strigă Kovaliov. A, bună ziua!

— Respectele mele, îi spuse bătrînul slujbaş, ridicîndu-şi pentru o clipă privirea şi coborînd-o din nou pe grămăjoarele de pitaci.

— Vreau să tipăriţi…

— Îndată. Aşteptaţi un pic, rosti slujbaşul, scriind cu dreapta nişte cifre pe hîrtie şi mutînd cu

stînga două bile pe abac.

Un lacheu galonat, a cărui înfăţişare arăta că slujeşte într-o casă de aristocraţi, stătea lîngă masă cu o hîrtie scrisă în mînă şi socoti că-i politicos să-şi arate sociabilitatea:

— Credeţi-mă, domnule, căţeluşa nu face nici opt grivne, adică eu n-aş da pe ea o ceapă degerată. Dar contesa o iubeşte, zău aşa, şi uite că-i dă o sută de ruble celui care-o găseşte! Dacă-i să păstrăm buna-cuviinţă, de pildă ca mine şi ca dumneavoastră, trebuie să zicem că gusturile oamenilor nu se potrivesc deloc. Dacă eşti vînător, atunci n-ai decît să ţii un prepelicar sau un pudel. Să nu-ţi pară rău de cinci sute; dă şi-o mie, numai cîinele să fie bun.

Onorabilul slujbaş asculta cu o mină gravă şi, în acelaşi timp, număra literele din anunţul primit. De jurîmprejur stăteau o mulţime de băbuţe, băieţi de prăvălie şi argaţi, toţi cu anunţuri. Într-unul se spunea că se oferă spre angajare un vizitiu care nu pune strop de băutură în gură; altul dădea de ştire că se pune în vînzare o caleaşcă puţin uzată, adusă de la Paris în anul 1814; în altul se ceda o slujnică de nouăsprezece ani, pricepută la spălatul rufelor, bună şi pentru alte treburi; se mai ofereau: o trăsură trainică, cu un arc lipsă; un cal vînăt-rotat tînăr şi iute, de şaptesprezece ani; seminţe de ridiche şi de napi, proaspăt aduse de la Londra; o vilă la ţară cu toate dependinţele: două boxe pentru cai şi teren pe care poate fi plantat un splendid crîng de mesteceni sau brazi; mai era şi o ofertă pentru cei doritori să cumpere pingele vechi, cu invitaţia de a veni la supralicitaţie în fiecare zi, de la ora opt la trei. Încăperea în care se înghesuiau toţi aceşti oameni era mică, cu aerul extrem de îmbîcsit, dar asesorul de colegiu Kovaliov nu putea simţi duhoarea, pentru că îşi ascundea faţa în batistă şi pentru că însuşi nasul său se afla Dumnezeu ştie pe unde.

— Stimate domn, permiteţi-mi să vă rog… Am foarte mare nevoie, spuse el în cele din urmă, pierzîndu-şi răbdarea.

— Imediat! Imediat! Două ruble patruzeci şi trei de copeici. Îndată! O rublă şaizeci de copeici! spunea domnul cărunt, aruncîndu-le băbuţelor şi argaţilor anunţurile în ochi. Ce doriţi? întrebă în cele din urmă, adresîndu-i-se lui Kovaliov.

— V-aş ruga… spuse acesta, sînt victima unei escrocherii sau înşelăciuni, nici pînă în momentul de faţă nu-mi dau seama ce-a fost. Nu vă rog decît să daţi anunţ că acela care mi-l aduce pe ticălos va primi o recompensă bună…

— Spuneţi-mi, vă rog, cum vă numiţi.

— Nu, ce rost are numele? Nu-mi pot permite să-l divulg. Am multe cunoştinţe: Cehtariova, soţie de consilier de stat, Palagheia Grigorieva Podtocina[5], soţie de ofiţer superior… Doamne fereşte să afle! Puteţi scrie pur şi simplu: un asesor de colegiu sau, şi mai bine, o persoană cu gradul de maior.

— Fugarul era sluga dumneavoastră?

— Care slugă? Asta n-ar fi fost cine ştie ce escrocherie! Mi-a fugit… nasul…

— Hm! Ce nume ciudat! Şi domnul acesta, pe care-l cheamă Nas, v-a şterpelit mulţi bani?

— Pe care-l cheamă Nas… Vă gîndiţi la cu totul altceva! Nasul, propriul meu nas a dispărut cine ştie unde! Dracul a vrut să-şi bată joc de mine!

— Păi, cum a dispărut? Nu prea pot înţelege.

— Nici eu nu vă pot spune cum. Dar important e că umblă prin oraş cu careta şi se dă drept consilier de stat. Şi de aceea vă rog să scrieţi în anunţ că acela care îl va prinde trebuie să mi-l aducă de îndată, în cel mai scurt timp. Judecaţi şi singur, la urma urmei: cum să mă lipsesc de o parte atît de vizibilă a feţei? Nu-i, mai ştiu eu, degetul mic de la picior, pe care-l bagi în cizmă şi nimeni nu-i observă lipsa. În fiecare joi o vizitez

pe doamna Cehtariova, soţie de consilier de stat. Mă duc şi pe la Palagheia Grigorievna, soţie de ofiţer superior, pe care o cunosc foarte bine. Are o fiică tare drăguţă şi judecaţi şi dumneavoastră în ce situaţie m-am pomenit… Nu mai pot da ochii cu dumnealor.

Slujbaşul căzu pe gînduri, ceea ce se vedea după felul în care îşi strîngea buzele.

— Nu, nu pot insera în ziare un asemenea anunţ, spuse el, după o tăcere prelungă.

— Cum? De ce?

— Aşa. Ziarele riscă să-şi piardă reputaţia. Dacă fiecare se-apucă să scrie că i-a fugit nasul, atunci… Şi aşa se spune că se tipăresc tot felul de absurdităţi şi zvonuri mincinoase.

— Dar ce-i absurd în cazul meu? Mi se pare că totul e clar.

— Vi se pare, asta-i. Dar săptămîna trecută am avut un incident asemănător. A venit un funcţionar, cum aţi venit şi dumneavoastră, a adus un răvaş, am calculat că trebuie să plătească două ruble şaptezeci şi trei de copeici, iar tot anunţul se referea la faptul că s-a pierdut un pudel negru. Nimic deosebit, nu-i aşa? Dar a ieşit o batjocură: pudelul era casierul nu ştiu cărei instituţii.

— Păi, eu nu dau anunţ despre un pudel, ci despre propriul meu nas, ceea ce înseamnă că-i aproape ca şi cum m-aş referi la propria mea persoană.

— Nu, nu pot insera un asemenea anunţ.

— Bine, dar nasul chiar mi-a dispărut!

— Dacă a dispărut, asta-i treaba doctorului. Se spune că există oameni care pot să-ţi pună orice nas vrei. De altfel, remarc că trebuie să fiţi o persoană veselă, căreia îi place să glumească în societate.

— Vă jur pe toţi sfinţii! Bine, dacă-i pe-aşa, vă arăt!

— N-are rost să vă deranjaţi! continuă slujbaşul, trăgînd tabac pe nas. Totuşi, dacă nu vă

incomodează, n-ar fi rău să mă uit.

Asesorul de colegiu îşi luă batista de pe faţă.

— Într-adevăr, e extrem de ciudat! spuse funcţionarul. Locul e cu desăvîrşire neted, ca o clătită abia luată din tigaie. Da, da, e incredibil de neted!

— Ei, şi acum o să mă mai contraziceţi? Vedeţi şi singur că e imposibil să nu publicaţi anunţul. Vă voi fi recunoscător. Şi mă bucur foarte mult că acest incident mi-a oferit plăcerea de a vă cunoaşte…

După cum se vede, maiorul se decisese să-l ia cu linguşelile.

— Desigur, l-aş putea publica, nu-i mare lucru, spuse slujbaşul. Numai că nu văd cine ştie ce folos pentru dumneavoastră. Dacă doriţi, adresaţi-vă cuiva priceput într-ale scrisului, puneţi-l să prezinte cazul ca pe-o operă rarisimă a naturii şi să publice articolul în *Severnaia pcela* (zicînd aşa, mai trase o dată tabac pe nas), spre folosul tineretului (aici se şterse la nas) sau, pur şi simplu, ca pe-o curiozitate publică.

Asesorul de colegiu era disperat de-a binelea. Îşi coborî ochii spre partea de jos a unei gazete, unde erau anunţate spectacolele. Faţa lui se şi pregătea să zîmbească, descoperind numele unei actriţe drăguţe, iar mîna pipăi buzunarul ca să controleze dacă dispune de o bancnotă albastră, pentru că ofiţerii superiori, după părerea lui Kovaliov, trebuie să aibă loc în fotoliile sălii de spectacole. Dar gîndul la nas strică totul!

Pînă şi funcţionarul părea mişcat de situaţia dificilă în care se afla Kovaliov. Dorind să-i îndulcească măcar cît de cît amărăciunea, găsi cu cale să-şi exprime compătimirea prin cîteva cuvinte:

— Zău că-mi pare foarte rău de situaţia anecdotică în care aţi ajuns. Nu doriţi o priză de tabac? E un bun remediu împotriva durerilor de

cap şi a proastei dispoziţii. Chiar şi la hemoroizi face bine.

Spunînd aceste cuvinte, funcţionarul îi întinse lui Kovaliov tabachera, deschizînd cu destulă îndemînare capacul, pe care era pictată o doamnă cu pălărie.

Gestul acesta, cît se poate de nevinovat, îl scoase din sărite pe Kovaliov.

— Nu pricep cum vă lasă inima să glumiţi, spuse el cu năduf. Nu vedeţi că-mi lipseşte tocmai cu ce obişnuieşte omul să tragă tabac? Ducă-se naibii tabacul dumneavoastră! Să nu-l văd în ochi, şi asta nu pentru că-i „Berezinski“. Nici dacă ar fi „Rapé“ nu m-aş uita la el!

Aruncînd aceste vorbe, ieşi din agenţia de publicitate, profund mîhnit, şi se duse întins la comisarul de poliţie, care era mare amator de zahăr. Acasă la acesta, antreul, care servea şi de sufragerie, era ticsit cu căpăţîni de zahăr, aduse de negustori în semn de prietenie. Tocmai atunci bucătăreasa îi trăgea comisarului cizmele din picioare; sabia şi tot echipamentul lui militar zăceau de-acum paşnic prin unghere, iar tricornul ameninţător încăpuse pe mîinile băieţelului lui de trei ani. După o zi de fapte viteze şi războinice, comisarul se pregătea să se înfrupte din dulceaţa păcii.

Kovaliov intră tocmai în clipa următoare momentului în care comisarul se întinsese, căscase şi spusese: „Tii, ce bine o să dorm vreo două ceasuri!“. De aceea, se poate presupune că sosirea asesorului de colegiu era total inoportună. Cred că n-ar fi fost primit prea călduros nici dacă ar fi adus cîteva funturi de ceai sau niscaiva stofă. Comisarul era un mare protector al tuturor artelor şi manufacturilor, dar punea mai presus de orice bancnotele emise de stat: „Aşa lucru mai zic şi eu, spunea el de obicei, nu există nimic pe lume mai bun decît banul: nu cere de mîncare, nu ocupă mult

loc, încape în buzunar şi, dacă-l scapi, nu se sparge".

Comisarul îl primi destul de rece pe Kovaliov şi spuse că, după masa de prînz, nu-i timpul potrivit pentru o anchetă, că însăşi natura a lăsat ca omul, după ce s-a săturat, să se odihnească un pic (de unde asesorul de colegiu putea vedea că bravului comisar nu-i erau necunoscute aforismele înţelepţilor antici), că unui om de treabă nu-i rupe nimeni nasul şi că sînt pe lume mulţi maiori, de toate soiurile, care n-au nici izmenele în bună stare şi umblă prin tot felul de locuri rău-famate.

Cum s-ar zice, l-a lovit tocmai unde-l durea mai tare! Trebuie să remarcăm că maiorul Kovaliov era foarte supărăcios. Putea ierta tot ce se spunea despre el ca persoană, dar nu scuza nici cea mai mică aluzie la adresa rangului sau a gradului său. Era chiar de părere că în piesele de teatru puteau fi admise replicile privitoare la ofiţerii inferiori, dar că cei superiori nu trebuiau în nici un caz atacaţi. Atitudinea comisarului îl făcu să se simtă atît de penibil, încît scutură din cap şi spuse, cu sentimentul propriei demnităţi, desfăcîndu-şi un pic braţele: „Recunosc că după asemenea observaţii jignitoare nu mai am nimic de adăugat". Apoi ieşi.

Ajunse acasă de-abia mai ţinîndu-se pe picioare de oboseală. Era pe înserate. După aceste căutări nereuşite, apartamentul i se păru trist şi extrem de respingător. Intrînd în vestibul, îl văzu pe Ivan, lacheul lui, întins pe spate pe murdara canapea de piele, scuipînd în tavan şi nimerind cu destulă precizie în acelaşi loc. Atîta indiferenţă din partea unui om îl făcu să turbeze. Îl pocni cu pălăria peste frunte, spunîndu-i: „Porcule, numai de prostii te ţii!".

Ivan sări ca ars şi se repezi să-i ia pelerina.

Intrînd în camera lui, obosit şi trist, maiorul se prăbuşi în fotoliu şi, după cîteva oftaturi, spuse:

— Doamne-Dumnezeule! De ce mă năpăstuieşti? Mai bine-aş fi rămas fără o mînă sau un picior. Ar fi fost rău şi fără urechi, dar, oricum, mai suportabil. Însă fără nas, omul e dracu' mai ştie ce: nici tu pasăre, nici tu cetăţean, n-ai decît să-l apuci de undeva şi să-l arunci pe fereastră. Şi măcar dacă mi l-aş fi pierdut la război sau într-un duel, măcar dacă eu însumi aş fi fost vinovat. Dar aşa, a dispărut din senin, aiurea, fără să mă aleg cu o para chioară!… Dar nu, nu se poate, nu se poate nicidecum, adăugă el, după ce se mai gîndi puţin. E imposibil ca nasul să fi dispărut. Cred că visez sau mi se năzare. Poate că, din greşeală, în loc de apă, am băut din votca cu care mă dau pe faţă după bărbierit. Prostul de Ivan n-o fi pus-o la locul ei, şi eu pesemne am băut din ea!

Ca să se convingă că nu-i beat, maiorul se pişcă atît de tare, încît slobozi un ţipăt. Durerea îl convinse cu desăvîrşire că acţionează şi trăieşte aievea. Se apropie încetişor de oglindă cu speranţa că, poate, nasul se va arăta la locul lui dintotdeauna, dar în aceeaşi clipă sări îndărăt, zicînd:

— Ce mutră caraghioasă!

Într-adevăr, era ceva de neînţeles. Dacă ar fi dispărut un nasture, o lingură de argint, un ceasornic sau orice altceva de felul acesta… Dar să dispară nasul, şi încă din propriul lui apartament!… Cîntărind toate circumstanţele, maiorul Kovaliov ajunse la concluzia că versiunea cea mai aproape de adevăr trebuie s-o indice drept principală vinovată pe Podtocina, o soţie de ofiţer care ţinea morţiş ca maiorul să se însoare cu fiica ei. Lui nu-i displăcea să se ţină scai de fată, dar evita pasul decisiv. Cînd soţia de ofiţer i-a spus de-a dreptul că vrea să-şi mărite fata cu el, Kovaliov a bătut încetişor în retragere, cu complimentele sale, motivînd că este încă tînăr, că trebuie să mai facă măcar cinci ani de slujbă, ca să aibă exact patruzeci şi doi de ani. Şi de aceea ofiţereasa, din

răzbunare, s-a hotărît să-l sluţească, tocmind pentru asta nişte babe-vrăjitoare, căci nu se putea nicidecum presupune că nasul i-ar fi fost tăiat: nimeni nu intrase în camera lui, bărbierul Ivan Iakovlevici îl răsese miercuri şi, în decursul întregii zile de miercuri, ca şi joi, nasul îi fusese intact, ceea ce el ţinea minte foarte bine. De altfel, ar fi trebuit să simtă că-l doare ceva, iar rana nu s-ar fi putut vindeca atît de repede şi n-ar fi fost netedă ca o clătită. Prin minte îi mişunau fel de fel de planuri: s-o dea pe ofiţerească în judecată, aşa cum scrie la lege, sau să se ducă personal la ea şi s-o prindă cu cioara vopsită? Gîndurile îi fură întrerupte de lumina ce se strecură prin toate crăpăturile uşii, semn că Ivan aprinsese lumînarea în antreu. Curînd îşi făcu apariţia Ivan în persoană, cu lumînarea sus, luminînd toată încăperea. Kovaliov se grăbi să ia batista şi să-şi acopere cu ea locul unde în ajun încă se mai afla nasul, pentru ca sluga cea proastă să nu rămînă cu gura căscată, văzînd o asemenea ciudăţenie la boierul lui.

Nici nu apucă Ivan să se întoarcă în chichineaţa sa, că în antreu se auzi o voce necunoscută:

— Aici locuieşte asesorul de colegiu Kovaliov?

— Intraţi. Maiorul Kovaliov este aici, spuse Kovaliov, sărind grăbit să deschidă uşa.

Intră un poliţist chipeş la înfăţişare, cu favoriţii nici prea blonzi şi nici prea negri, cu obrajii destul de bucălaţi, acelaşi care la începutul povestirii noastre stătea la capătul Podului Isakievski.

— Dumneavoastră aţi binevoit să vă pierdeţi nasul?

— Exact.

— S-a găsit.

— Ce spuneţi? strigă maiorul Kovaliov. Bucuria îi luase glasul. Se uita atent la poliţistul

din faţa lui, la buzele şi obrajii rotunzi pe care juca lumina lumînării. În ce fel?

— Printr-o întîmplare ciudată. A fost reţinut chiar cînd se pregătea să plece la drum. Chiar urca în diligenţă, voia să meargă la Riga. Şi paşaportul era de mult semnat pe numele unui funcţionar. Ciudat e că pînă şi eu l-am luat mai întîi drept un domn. Dar noroc că aveam ochelarii la mine şi imediat am văzut că-i un nas. Sînt miop şi, dacă vă am în apropiere, nu văd decît că aveţi faţă, dar nu zăresc nimic, nici nasul, nici barba. Nici soacra mea, adică mama soţiei mele, nu vede nimic.

Kovaliov era în culmea fericirii.

— Unde-i? Unde? Dau fuga după el numaidecît!

— Nu vă deranjaţi. Ştiind că aveţi nevoie de el, vi l-am adus. Curios lucru, principalul inculpat în afacerea asta e şarlatanul de bărbier de pe strada Voznesenskaia, care e acum în arestul comisariatului. Îl suspectam de mult de beţie şi hoţie, chiar acum trei zile a şterpelit dintr-o prăvălie o duzină de nasturi. Nasul dumneavoastră e exact aşa cum a fost.

Spunînd acestea, poliţistul băgă mîna în buzunar şi scoase nasul învelit într-o hîrtie.

— El e! strigă Kovaliov. Precis! Să bem împreună o ceaşcă de ceai.

— Ar fi o mare plăcere pentru mine, dar nu pot nicidecum: de aici, trebuie să merg la penitenciar… Toate alimentele s-au scumpit foarte mult… Acasă o am pe soacră-mea, adică pe mama soţiei, am şi copii. Mai ales în cel mai mare ne punem toate speranţele: băiatul e tare deştept, dar n-avem nici un fel de mijloace pentru educarea lui…

Kovaliov ghici aluzia şi, luînd de pe masă o bancnotă roşie, o strecură în palma poliţistului care, făcîndu-i o plecăciune, ieşi pe uşă; şi, în clipa imediat următoare, Kovaliov îi auzi glasul din stradă, unde-i dădea peste fălci unui mujic

neghiob, pe care-l împinsese păcatul să treacă pe bulevard cu căruţa lui.

După plecarea poliţistului, asesorul de colegiu rămase pentru cîteva minute într-o stare nedefinită şi de-abia peste cîtva timp îşi dobîndi facultatea de a vedea şi simţi, într-atît de mult îl zăpăcise bucuria neaşteptată. Luă cu grijă nasul găsit, în amîndouă palmele făcute căuş, şi îl mai cercetă o dată cu atenţie.

— El e! Chiar el! spuse maiorul Kovaliov. Iată şi coşul din partea stîngă, ieşit încă de ieri.

Maiorul mai că nu începu să rîdă de bucurie.

Dar nimic nu ţine mult pe lumea asta, aşa că nici bucuria nu mai este atît de vie peste un minut. Peste încă un minut devine şi mai slabă şi, în cele din urmă, se contopeşte imperceptibil cu starea obişnuită de spirit, aşa cum un cerc pe apă, stîrnit de căderea unei pietricele, se contopeşte pînă la urmă cu netezimea suprafeţei. Kovaliov începu să mediteze şi-şi dădu seama că lucrurile nu s-au terminat aici: nasul se găsise, dar trebuia fixat, pus la loc.

— Şi dacă nu se prinde?

Întrebarea pusă sieşi îl făcu să se îngălbenească la faţă.

Cuprins de o spaimă inexprimabilă, se repezi la masă, îşi trase oglinda la îndemînă, ca nu cumva să-şi potrivească strîmb nasul. Mîinile îi tremurau. Atent şi precaut, îl potrivi la locul lui obişnuit. Groaznic! Nasul nu se lipea!… Îl duse la buze, îl încălzi un pic cu propria răsuflare şi îl îndesă din nou pe locul neted dintre cei doi obraji. Dar nasul nu se ţinea nicidecum.

— Hai, hai odată! Prinde-te, prostule! îi spunea el nasului. Însă nasul parcă rămînea de lemn şi cădea pe masă făcînd un zgomot ciudat, ca şi cum ar fi fost o plută. Figura maiorului se schimonosi convulsiv. Oare chiar n-o să se prindă la loc? se întreba el, bîntuit de spaimă. Dar, ori de

cîte ori îl îndesa pe locul lui obişnuit, străduinţele se dovedeau a fi în continuare zadarnice.

Îl chemă pe Ivan şi-l trimise după doctorul care ocupa cel mai bun apartament din aceeaşi clădire, la mezanin. Acesta era un bărbat impozant, avea nişte favoriţi splendizi, negri ca smoala, o soţie fragedă şi sănătoasă, mînca mere în zorii zilei şi-şi păstra gura într-o curăţenie neobişnuită, clătind-o în fiecare dimineaţă aproape cîte trei sferturi de ceas şi şlefuindu-şi dinţii cu periuţe de cinci feluri diferite. Doctorul îşi făcu apariţia imediat. După ce-l întrebă dacă necazul i s-a întîmplat de mult, îi ridică bărbia şi-i dădu un bobîrnac cu degetul mare chiar în locul în care altădată îi stătea nasul, aşa că maiorul Kovaliov fu nevoit să-şi dea capul pe spate atît de repede, încît se lovi cu ceafa de perete. Medicul îi spuse că nu-i nimic grav, apoi, sfătuindu-l să se îndepărteze un pic de perete, îi porunci să-şi îndoaie capul mai întîi spre dreapta şi, pipăind fostul loc al nasului, zise: „Hm!". După care îi porunci să-şi îndoie capul spre stînga şi zise: „Hm!". Ca încheiere, îi dădu iarăşi un bobîrnac cu degetul mare, încît maiorul Kovaliov îşi smuci capul ca un cal pe care-l cauţi la dinţi.

— Nu, e imposibil. Mai bine rămîneţi aşa, căci altfel ar putea fi şi mai rău. Fireşte, poate fi pus la loc, chiar acum vi l-aş putea pune. Dar, vă asigur, ar fi mai rău pentru dumneavoastră.

— Asta-i bună! Cum să rămîn fără nas? spuse Kovaliov. Nu poate fi mai rău ca acum. Dracu' ştie ce mai e şi asta! Cum să ies în lume cu aşa mutră caraghioasă? Am cunoştinţe sus-puse. Chiar şi astăzi trebuie să mă duc la două serate. Cunosc multă lume: pe Cehtariova, soţie de consilier de stat, pe Podtocina, soţie de ofiţer superior… cu toate că, după tot răul pe care mi l-a făcut, nu mai vreau să ţin legătură cu ea decît prin intermediul poliţiei. Fiţi bun, rosti Kovaliov cu voce imploratoare, nu există nici un remediu? Puneţi-

mi-l cumva! Să se ţină măcar cît de cît, numai să se ţină. Aş putea chiar să-l sprijin cu mîna în caz de primejdie. Pe deasupra nu dansez, aşa că nu-i pot dăuna prin mai ştiu eu ce mişcare imprudentă. În ce priveşte recunoştinţa mea pentru vizite, fiţi sigur că, atîta cît îmi permit mijloacele…

— Puteţi să mă credeţi, spuse doctorul cu voce nici tare, nici scăzută, dar extrem de insinuantă şi magnetică, puteţi să mă credeţi că niciodată nu tratez pe cineva din interese mercantile. Aşa ceva e împotriva regulilor şi a artei mele. Ce-i drept, iau onorarii pentru vizite, dar n-o fac decît ca să nu-i jignesc pe pacienţi cu refuzul meu. Bineînţeles, v-aş pune nasul la loc. Dar vă asigur, şi jur pe onoarea mea, dacă nu mă credeţi pe cuvînt, că ar fi mult mai rău pentru dumneavoastră. Lăsaţi mai bine natura să lucreze. Spălaţi-vă cît mai des cu apă rece pe faţă şi vă încredinţez că, fără nas, veţi fi mult mai sănătos decît dacă l-aţi avea. Cît despre nas, vă sfătuiesc să-l puneţi într-un borcan cu spirt sau, şi mai bine, să turnaţi acolo două linguri de votcă tare şi puţin oţet cald. Aşa, aţi putea lua bani buni pe el. Chiar eu l-aş cumpăra, dacă n-aţi cere un preţ exagerat.

— Nu şi nu! Nu-l vînd pentru nimic în lume! strigă cu disperare maiorul Kovaliov. Mai bine să se-aleagă praful din el!

— Scuzaţi! rosti doctorul, înclinîndu-se în faţa lui. Am vrut să vă fiu de folos… Nu-mi mai rămîne nimic de făcut! În tot cazul, aţi văzut că mi-am dat toată silinţa.

Spunînd acestea, distinsul doctor ieşi din cameră. Kovaliov nici măcar nu-l văzuse bine la faţă şi, în adînca lui stare de insensibilitate, desluşise doar manşetele cămăşii lui albe şi curate ca neaua, ieşind de sub mînecile fracului negru.

Chiar a doua zi se decise, înainte de a înainta reclamaţia, să-i scrie soţiei de ofiţer superior, sperînd că aceasta va accepta să-i înapoieze fără

luptă ceea ce i se cuvine. Scrisoarea avea următorul conţinut:

„Stimată doamnă Aleksandra Grigorievna!

Nu pot înţelege o asemenea faptă ciudată din partea dumneavoastră. Fiţi sigură că, procedînd în acest fel, nu veţi cîştiga nimic şi nu mă veţi constrînge cîtuşi de puţin să mă însor cu fiica dumneavoastră. Fiţi sigură că istoria nasului meu îmi este totalmente cunoscută, precum şi faptul că dumneavoastră şi nimeni altcineva sînteţi autoarea principală. Deplasarea subită de la locul lui, evadarea şi deghizarea, ba sub chipul unui funcţionar, ba, în sfîrşit, sub propria lui înfăţişare, nu sînt altceva decît consecinţa farmecelor efectuate de dumneavoastră sau de cei care prestează asemenea ocupaţii, în aceeaşi măsură de nobile ca şi dumneavoastră. În ce mă priveşte, consider de datoria mea să vă informez că, dacă nasul la care mă refer nu va reveni chiar astăzi la locul lui, voi fi nevoit să mă pun sub apărarea şi ocrotirea legilor.

De altfel, cu desăvîrşită stimă, am onoarea să rămîn al dumneavoastră supus servitor,

Platon Kovaliov.“

„Stimate domnule Platon Kuzmici!

Scrisoarea dumneavoastră m-a mirat extrem de mult. Recunosc sincer că nu mă aşteptam la una ca asta, ba încă şi la reproşuri nedrepte din partea dumneavoastră. Vă informez că pe funcţionarul la care vă referiţi nu l-am primit niciodată în casa mea, nici deghizat, nici sub înfăţişarea lui reală. Ce-i

drept, a venit de mai multe ori Filipp Ivanovici Potancikov. Umbla, într-adevăr, după mîna fiicei mele, fiind o persoană cu purtare bună, nebăutoare şi cu studii înalte, dar eu nu i-am dat vreodată vreo speranţă. Amintiţi şi despre nas. Dacă prin asta înţelegeţi că am vrut să vă duc de nas şi să vă las cu buzele umflate, adică să vă refuz categoric, mă mir că afirmaţi aşa ceva, întrucît eu, după cum ştiţi, am avut o părere diametral opusă şi, dacă acum mi-aţi cere fata după toate formele legale, sînt gata să vă dau imediat satisfacţie, căci aceasta a fost dintotdeauna dorinţa mea cea mai fierbinte, cu care rămîn în continuare la dispoziţia dumneavoastră.

Aleksandra Podtocina."

„Nu, îşi spuse Kovaliov, citind scrisoarea. Sînt sigur că nu-i vinovată. Ar fi imposibil. Aşa nu poate scrie o persoană care a comis o fărădelege." Asesorul de colegiu era versat în acest domeniu, întrucît, încă pe cînd se afla în Caucaz, efectuase nişte anchete. „Dar cum, în ce mod s-a întîmplat tărăşenia? Numai dracul mai poate descurca ceva!" Spunînd aceste cuvinte, descurajat, lăsă să-i cadă mîinile neputincioase.

Între timp, începu să se vorbească prin toată capitala despre această întîmplare neobişnuită; şi, cum se întîmplă de obicei, nu fără anumite adaosuri. Pe atunci, minţile tuturor se aşteptau la lucruri ieşite din comun: nu demult, publicul fusese distrat cu experienţe de acţiune a magnetismului. Mai mult, istoria cu scaunele dansatoare din strada Koniuşennaia era încă proaspătă şi de aceea nu trebuie să ne mire faptul că, în scurt timp, s-a răspîndit zvonul conform căruia nasul asesorului de colegiu Kovaliov se plimbă zilnic pe Nevski Prospekt la ora trei fix. Zi

de zi se aduna o mulţime de curioşi. A spus cineva că nasul s-ar afla, cică, în magazinul lui Junker[6], iar lîngă magazin s-a bulucit atîta lume, încît a fost nevoie de intervenţia poliţiei. Un speculant cu înfăţişare onorabilă, cu favoriţi, care vindea la intrarea în teatru felurite pateuri de cofetărie, cu acest prilej făcu nişte bănci frumoase şi trainice din lemn, invitîndu-i pe curioşi să se urce pe ele în schimbul unei taxe de optzeci de copeici pentru fiecare client. Un colonel cu merite ieşi din casă special pentru asta îşi făcu loc cu mare greutate prin mulţime. Dar, spre marea lui indignare, în vitrina magazinului nu văzu nasul, ci o flanelă obişnuită din lînă şi o litografie reprezentînd o fată ridicîndu-şi ciorapul, la care, de după un copac, trăgea cu ochiul un fante cu vesta răscroită şi barbişon, ilustraţie ce atîrna de vreo zece ani în acelaşi loc. Îndepărtîndu-se, colonelul spuse cu ciudă: „Cum se poate să zăpăceşti lumea cu asemenea tîmpenii neverosimile?“.

Apoi se auzi că nasul maiorului Kovaliov nu se plimbă pe Nevski Prospekt, ci prin Parcul Tavriceski[7] şi că, pasămite, s-ar fi aflat acolo de mult, că, încă de pe cînd locuia acolo Hozrev-Mirza[8], el se mira foarte tare de acest bizar joc al naturii. Cîţiva dintre studenţii Academiei de Chirurgie porniră într-acolo. O doamnă de vază şi distinsă, într-o scrisoare trimisă special cu acest scop, îl rugă pe administratorul parcului să le prezinte copiilor respectivul fenomen rarisim şi, dacă se poate, s-o facă cu explicaţii instructive şi moralizatoare pentru tineret.

De aceste întîmplări se bucurau nespus toţi mondenii de care nu se pot lipsi sindrofiile, tipi cărora le place să le distreze pe doamne şi cărora tocmai li se epuizase verva. Însă cîteva dintre persoanele onorabile şi de bună-credinţă erau extrem de nemulţumite. Un domn spunea cu indignare că nu înţelege cum, în secolul nostru civilizat, se pot răspîndi scorneli absurde şi că se

miră de ce guvernul nu ia măsuri. Acest domn, după cum se vede, făcea parte dintre aceia care ar fi dorit să implice guvernul peste tot, chiar şi în certurile sale zilnice cu soţia. Apoi… dar aici întîmplarea se pierde din nou în ceaţă şi nu se mai ştie nimic din ce-a urmat.

III

Tot felul de tîmpenii se întîmplă pe lume. Uneori nu seamănă absolut deloc cu realitatea: subit, acelaşi nas, care se plimbase în caretă sub înfăţişarea unui consilier de stat şi stîrnise vîlvă în tot oraşul, apăru, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic, la locul lui, adică între cei doi obraji ai maiorului Kovaliov. Evenimentul a avut loc în ziua de şapte aprilie. Trezindu-se şi privind întîmplător în oglindă, văzu nasul! Îl pipăi: da, era chiar nasul! „Oho!“ zise Kovaliov şi, de bucurie, mai că nu trase un *hopak* prin toată camera, aşa desculţ cum era; dar intrarea lui Ivan îl împiedică s-o facă. Maiorul porunci să-i aducă imediat apă de spălat şi, spălîndu-se, se privi încă o dată în oglindă: nasul era la locul lui. Se şterse cu prosopul şi se uită iar în oglindă: da, nasul era acolo!

— Ia vezi, Ivan, mi se pare că am un coş pe nas, spuse el, gîndind: „Ar fi o nenorocire dacă Ivan mi-ar zice: nu, boierule, nici pomeneală de coş, dar nici nas nu ai!“

Dar Ivan îi răspunse:

— Nu, n-aveţi nici un coş. Nasu-i curat!

„Bine că-i aşa, la mama dracilor!“ îşi zise maiorul şi pocni din degete. În momentul acesta, temător ca o pisică de-abia bătută pentru că a şterpelit o halcă de slănină, îşi strecură capul pe uşă bărbierul Ivan Iakovlevici.

— Mai întîi spune dacă ţi-s mîinile curate! strigă de departe Kovaliov.

— Curate.

— Minţi!

— Curate, zău că-s curate.

— Bagă de seamă!

Kovaliov se aşeză pe scaun. Ivan Iakovlevici îi puse un şervet la gît şi, într-o clipă, cu ajutorul pămătufului, îi prefăcu barba şi o parte din obraz în crema ce se serveşte la zilele onomastice ale negustorilor.

„Ca să vezi!“ îşi spuse Ivan Iakovlevici, aruncînd o privire asupra nasului, după care îşi îndoi capul în cealaltă parte, ca să-l vadă şi din profil. „Uite-l! Zău aşa, numai să te gîndeşti“, continuă el, ţintuind mult timp nasul din priviri. În cele din urmă, uşurel, cu cea mai mare băgare de seamă posibilă, îşi ridică două degete ca să-l apuce de vîrf. Aşa era sistemul lui Ivan Iakovlevici.

— Ia, ia, bagă de seamă! strigă Kovaliov.

Ivan Ivanovici îşi lăsă mîinile în jos, fîstîcit şi buimăcit ca niciodată. În sfîrşit, cu grijă, începu să-l gîdile cu briciul pe sub bărbie. Şi, cu toate că-i venea peste mînă să-l bărbierească fără să-l ţină de acea parte a feţei cu care omul miroase, totuşi, proptindu-se cumva cu degetul cel mare, cam scorţos, în obrazul şi în falca de jos a maiorului, birui pînă la urmă toate obstacolele şi-l termină de bărbierit.

Cînd totul fu gata, Kovaliov se grăbi să se îmbrace, luă o birjă şi se duse de-a dreptul la cofetărie. Intrînd, strigă de departe: „Băiete, o ceaşcă de ciocolată!“. După care se duse imediat la oglindă: nasul era la locul lui! Satisfăcut, mijinduşi puţin ochii, se răsuci şi, cu o mină ironică, se uită la doi ofiţeri, dintre care unul avea nasul nu mai mare decît un nasture de la vestă. Apoi se duse la cancelaria departamentului la care făcea demersuri pentru obţinerea unui post de viceguvernator sau, de nu, unul de intendent. Trecînd prin antecameră, se uită în oglindă: nasul era la locul lui! Apoi luă o birjă şi se duse la alt asesor de colegiu sau maior, un mare mucalit, căruia, ca răspuns la observaţiile înţepătoare, îi

spunea adesea: „Lasă, te ştiu eu, răutăciosule!“. Pe drum se gîndi: „Dacă nici maiorul n-o să crape de rîs văzîndu-mă, înseamnă că toate-s la locul lor“. Dar asesorul de colegiu nu-i spuse nimic. „E bine, e bine, la mama dracilor!“ se gîndi în sinea sa Kovaliov. Pe drum se întîlni cu soţia de ofiţer superior Podtocina şi cu fiica acesteia, le făcu o plecăciune şi fu întîmpinat cu exclamaţii de bucurie: deci, nu avea nici o meteahnă. Discută mult cu ele şi, scoţînd înadins tabachera, îşi înfundă nasul cu tabac, pe îndelete, în faţa lor, pe amîndouă intrările, zicîndu-şi în sinea lui: „Uite-aşa, muierilor, găini proaste ce sînteţi! Dar cu fiică-ta tot nu mă însor. N-am nici un chef s-o fac numai aşa, *par amour*!“. Şi de atunci maiorul Kovaliov începu să se arate, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, şi pe Nevski Prospekt, şi la teatre, şi peste tot. Şi, tot de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, nasul stătea cuminte pe faţa lui, fără să dea de bănuit că ar avea intenţia s-o ia razna. Şi mai tîrziu maiorul Kovaliov putea fi văzut mereu bine dispus, zîmbitor, ţinîndu-se scai după toate femeile drăgălaşe. Odată chiar s-a oprit în dreptul unei prăvălii din *Gostinîi dvor*[9] şi a cumpărat o panglică pentru cine ştie ce decoraţie, din motive necunoscute, deoarece nu era cavalerul vreunui ordin.

Iată ce istorie s-a întîmplat în capitala nordică a imensului nostru stat! De-abia acum, după ce am cîntărit totul bine, observăm multe aspecte neverosimile. Nemaivorbind de faptul că e foarte ciudată desprinderea supranaturală a nasului, care şi-a făcut apariţia în diferite locuri sub înfăţişarea unui consilier de stat, ne întrebăm cum de maiorul Kovaliov nu şi-a dat seama că nu se putea să dea în ziare un anunţ privitor la nas. Nu zic că anunţul ar fi fost prea scump. Asta-i o aiureală: în ce mă priveşte, nu mă număr printre hrăpăreţi. Dar ar fi fost ceva indecent, penibil, urît! Şi din nou mă întreb: cum de-a ajuns nasul într-o pîine şi cum la

Ivan Iakovlevici?… Nu, asta n-o înţeleg nicidecum, nici în ruptul capului! Dar cel mai ciudat şi mai de neînţeles este faptul că autorii pot să se-apuce de asemenea subiecte. Recunosc că-i ceva cu totul de neconceput, e exact ca… Nu, nu, nu înţeleg cîtuşi de puţin. În primul rînd, patria n-are nici un folos din toate astea. În al doilea rînd… dar nici în doilea rînd nu-i nici un folos. Pur şi simplu, nu ştiu ce-i asta…

Cu toate acestea, am putea admite, desigur, ba una, ba alta, ba chiar încă ceva… De fapt, unde nu există contradicţii?… Totuşi, dacă stăm să ne gîndim bine, parcă ar fi ceva în istoria asta. Orice s-ar spune, asemenea tărăşenii se întîmplă pe lume. Rar, dar se întîmplă.

Note

Nuvela a fost publicată pentru prima dată în revista *Sovremennik* [*Contemporanul*], editată de Puşkin, în nr. 3 pe anul 1835. A fost scrisă în perioada 1833-1835 şi prelucrată în 1842. Aici publicăm ultima variantă.

1. *Kovaliov* – de la „kovat'“= a forja, a bate fierul (rus.).
2. *…nu-şi zicea niciodată asesor de colegiu, ci maior* – după cum se arată în Tabelul rangurilor instituit de Petru cel Mare, atribuindu-şi gradul de maior, personajul sărea o clasă, gradului său civil corespunzîndu-i cel de căpitan.
3. *boston* – joc de cărţi.
4. *Cehtariova* – de la „cehtat'“ = a vomita (rus., reg.).
5. *Podtocina* – de la „podtocit'“ = a ascuţi, a roade pe dedesubt (rus.).
6. *Junker* – proprietarul unui magazin la modă în Petersburg.
7. *Parcul Tavriceski* – grădină publică din Petersburg.
8. *Hozrev-Mirza* – prinţ persan, care a condus solia sosită în Petersburg în august 1929, după asasinarea, la Teheran, a lui A.S. Griboedov, fost ambasador al Rusiei în Persia. Pe timpul sejurului la Petersburg, Hozrev-Mirza a locuit în Parcul Tavriceski.
9. *Gostinîi dvor* – cartier comercial al Petersburgului.

Însemnările unui nebun

3 octombrie

Astăzi am trecut printr-o întîmplare neobişnuită. M-am sculat destul de tîrziu şi, cînd Mavra mi-a adus cizmele lustruite, am întrebat-o cît e ceasul. Aflînd că demult bătuse ora zece, m-am grăbit să mă îmbrac. Recunosc că nu m-aş fi dus la departament, ştiind dinainte ce mutră acră va face şeful de secţie. De multe ori mi-a spus: „Ce-i cu tine, omule? N-ai decît talmeş-balmeş în cap. Uneori umbli ca năuc, ba încurci cîte-o lucrare, că nici satana nu-i mai dă de capăt, ba scrii titlul cu literă mică, ba nu pui nici data, nici numărul de înregistrare". Pisălog afurisit! Cred că mă invidiază, pentru că stau în biroul directorului şi ascut pene pentru Excelenţa Sa. Pe scurt, nu m-aş fi dus la departament, dacă nu aş fi avut speranţa să-l întîlnesc pe casier şi să storc de la ovrei un avans cît de mic în contul lefii. Ce mai creatură! Doamne-Dumnezeule, mai degrabă vine Judecata de Apoi, decît să-ţi dea el vreodată leafa pe o lună înainte! Poţi să-l rogi, poţi să crăpi, poţi să fii în cea mai mare nevoie, tot nu-l îndupleci pe diavolul ăsta sur! În schimb, acasă, bucătăreasa îl plesneşte peste bot. Asta o ştie toată lumea. Nu pricep ce chilipir poţi avea lucrînd la departament. N-ai nici un fel de resurse. Uite, la o administraţie de gubernie, la curţile civile sau la cele de conturi, e cu totul altceva: te uiţi şi vezi acolo cîte unul înghesuit în colţul lui, care scrie şi iar scrie. Are pe el un frac ca vai de lume, o mutră de-ţi vine să scuipi în sîn, dar dacă ai vedea ce vilă ţine cu chirie! Să nu-i duci cumva o ceaşcă de porţelan aurit: „Ăsta, cică, e un plocon pentru doctori!". Lui

să-i dai o pereche de trăpaşi, o droşcă sau blană de castor de vreo cîteva sute de ruble. Pare smerit, vorbeşte delicat – „Împrumutaţi-mi cuţitaşul să-mi ascut pana“ –, dar aşa mi ţi-l curăţă pe petiţionar, că nu-l mai lasă decît cu cămaşa pe el. Ce-i drept, la noi slujba e simandicoasă, avem o curăţenie cum nici în veacul-vecilor nu s-ar întîmpla să fie la o administraţie de gubernie: mese din lemn de mahon şi toţi şefii te iau cu *dumneavoastră*. Da, recunosc că, dacă slujba n-ar fi simandicoasă, aş fi plecat de mult de la departament.

M-am îmbrăcat cu mantaua mea cea veche şi mi-am luat umbrela, fiindcă ploua cu găleata. Pe străzi, nici ţipenie de om. Nu mi-au ieşit în cale decît nişte femei cu fustele în cap, cîţiva negustori ruşi cu umbrele şi nişte curieri. Din lumea bună, n-am dat ochii decît cu un confrate funcţionar. L-am văzut la o intersecţie. De cum l-am văzut, mi-am spus: „Ehei, puişorule, nu la departament te duci, ci te-ai luat după femeia care fuge în faţa ta şi te uiţi la picioruşele ei“. Mare bestie şi funcţionarul nostru. Nu-l întrec, zău aşa, nici măcar ofiţerii: de cum trece una cu pălărie, o şi agaţă. Pe cînd mă gîndeam aşa, am văzut o caretă oprindu-se în faţa magazinului prin dreptul căruia tocmai treceam. Am recunoscut-o de îndată: era careta directorului nostru. „El n-are ce căuta la magazin, mi-am zis, trebuie să fie fiică-sa.“ M-am lipit de zid. Lacheul a deschis portiera şi ea a sărit din caretă, uşoară ca o păsărică. Cum s-a uitat în dreapta şi în stînga, cum a mişcat din ochi şi din sprîncene… Doamne-Dumnezeule! Sînt pierdut, sînt pierdut cu totul. Ce i-o fi trebuit să iasă din casă pe o asemenea ploaie? Să mai spună careva că femeile nu se dau în vînt după cîrpe. Nu m-a recunoscut, de fapt şi eu am încercat să mă înfăşor cît mai bine, pentru că mantaua mea era murdară rău şi, pe deasupra, mai e şi de modă veche. Acum se poartă pelerine cu gulere lungi, iar ale mele sînt scurte, unul peste altul, şi nici stofa nu-i decatată. Căţeluşa ei nu

apucase să se strecoare pe uşă şi rămăsese în stradă. O cunosc: o cheamă Meggy. După nici un minut, numai ce aud o voce subţirică: „Salut, Meggy!“. Asta-i bună! Cine vorbeşte? M-am uitat împrejur şi am văzut două doamne, una bătrînă, alta tinerică, mergînd sub o umbrelă. După ce au trecut, iar aud în apropiere: „Nu-i frumos, Meggy!“. Ce drăcovenie! Am văzut-o pe Meggy adulmecîndu-se cu căţeluşa ce mergea în urma doamnelor. „Ehe, mi-am zis eu, ce naiba, nu cumva sînt beat? Numai că mi se întîmplă rar să beau.“ „Nu, Fidèle, greşeşti (am văzut-o cu ochii mei pe Meggy rostind aceste cuvinte), am fost, ham, ham, am fost, ham, ham, foarte bolnavă.“ Să-ţi fie de cap, căţeluşă! Mărturisesc că m-am mirat foarte mult, auzind-o vorbind omeneşte. Dar apoi, după ce m-am gîndit bine, am încetat să mă mai mir. Într-adevăr, pe lume s-au întîmplat multe cazuri asemănătoare. Se zice că în Anglia a ieşit la mal un peşte care a spus două cuvinte într-o limbă atît de ciudată, încît de trei ani oamenii de ştiinţă îşi bat capul cu ele, dar tot nu le-au dat de rost. Am mai citit în ziare despre două vaci care au venit la o dugheană şi au cerut un funt de ceai. Dar, mărturisesc, m-am mirat mult mai tare atunci cînd Meggy a spus: „Ţi-am scris, Fidèle, dar cred că Polkan nu ţi-a adus scrisoarea mea!“. Jur pe leafa mea! N-am mai auzit vreodată în viaţă de un cîine care să ştie a scrie. Numai nobilii pot să scrie corect. Fireşte, mai scriu şi unii contabili din tagma negustorilor, chiar şi iobagii mai scriu, dar asta-i la ei ceva mecanic: nici tu virgule, nici tu puncte, ca să nu mai vorbim de stil.

Asta m-a mirat. Mărturisesc că de la un timp încoace aud şi văd lucruri pe care nimeni nu le-a mai văzut şi nu le-a mai auzit. „Ia să mă iau după căţeluşa asta, mi-am zis, şi să aflu ce-i cu ea şi ce gîndeşte.“

Mi-am deschis umbrela şi am pornit în urma celor două doamne. Au traversat strada

Gorohovaia, au luat-o pe Meşcianskaia, de acolo pe Stoliarnaia, au ajuns în fine la podul Kokuşkin şi s-au oprit în dreptul unei clădiri mari. „Clădirea asta o cunosc, mi-a zis eu. E casa lui Zverkov.“ Ce hardughie! Şi cîtă lume locuieşte aici: bucătărese, nou-veniţi în oraş! Iar alde noi, funcţionarii, stăm claie peste grămadă, precum cîinii. Am şi eu în casa asta un amic, care cîntă bine la trompetă. Doamnele au urcat la etajul al patrulea. „Bine, mi-am zis eu, acum nu intru, doar să văd care-i apartamentul şi la prima ocazie n-o stau deloc pe gînduri.“

4 octombrie

Astăzi e miercuri şi de aceea am fost în biroul şefului nostru. Am venit special mai devreme şi, aşezîndu-mă la masa de lucru, i-am ascuţit toate penele. Directorul nostru trebuie să fie un om foarte deştept. Tot biroul este ticsit de rafturi cu cărţi. Am citit titlurile cîtorva dintre ele: numai ştiinţă, atîta ştiinţă că alde noi, funcţionarii, nici nu ne putem apropia, pentru că toate-s franţuzeşti sau nemţeşti. Dar ia să-l priveşti în faţă: ce măreţie îi străluceşte în ochi! Nu l-am auzit vreodată să spună o vorbă mai mult decît e nevoie. Doar atunci cînd îi dai hîrtiile, se întîmplă să te întrebe: „Cum e afară?“. „Umezeală, Excelenţă!“ Da, nu-i din tagma noastră. Om de stat, ce mai! Totuşi, observ că la mine ţine cumva în mod deosebit. Dacă şi fiică-sa… Eh, mare canalie mai sînt şi eu!… Dar tăcere, tăcere, nu mai zic nici pîs! Am citit *Pciolka*[1]. Ce mai tîmpiţi şi franţujii ăştia! Ei bine, ce vor? Zău că i-aş înşfăca pe toţi şi i-aş zvînta în bătaie cu vergile! Am citit o descriere foarte plăcută a unui bal, făcută de un moşier din Kursk. Moşierii din Kursk scriu foarte bine. După aceea am băgat de seamă că bătuse ora douăsprezece şi jumătate, iar directorul nostru tot nu ieşise din

dormitor. Dar pe la unu şi jumătate s-a petrecut un eveniment, pe care nici o pană n-ar fi în stare să-l descrie. S-a deschis uşa, am crezut că-i directorul şi am sărit de pe scaun cu hîrtiile în mînă, dar era ea, chiar ea! Sfinţi ierarhi, cum era îmbrăcată! Rochia de pe ea era albă ca o lebădă. Ah, ce splendoare! Cînd mi-a aruncat o privire, mi-am zis că-i soarele şi nimic altceva! S-a înclinat şi m-a întrebat: „*Papa* n-a fost aici?“. Ah, oh, oh! Ce voce! O cănăriţă, zău, o cănăriţă! „Excelenţă, îmi venea să-i spun, nu mă osîndiţi, iar dacă ţineţi cu tot dinadinsul, luaţi-mi viaţa cu mîna dumneavoastră de fiică de general!“ Da, lua-m-ar dracul, limba n-a vrut să mă asculte şi n-am spus decît: „Nu, n-a fost“. S-a uitat la mine, la cărţi, şi a scăpat jos batista. M-am repezit într-un suflet, am alunecat pe blestematul de parchet şi era cît pe ce să-mi turtesc nasul, totuşi m-am ţinut pe picioare şi am ridicat batista. Sfinţi părinţi, ce mai batistă! Din cea mai fină pînză, cu un parfum ca ambra, chiar ca ambra! Miroase de departe a general! Ea mi-a mulţumit şi a surîs uşor, de-abia mişcîndu-şi buzele ca zahărul, după care a ieşit. Am mai stat un ceas, apoi a venit lacheul şi mi-a spus: „Sînteţi liber, Aksenti Ivanovici, boierul a şi plecat de-acasă“. Nu pot să-i sufăr pe lachei: veşnic stau tolăniţi în antreu şi nici nu se ostenesc să dea măcar din cap cînd treci pe lîngă ei. Şi asta încă-i nimic: odată, una dintre aceste bestii s-a gîndit să mă trateze cu tabac fără să se mişte din loc. Parcă n-ai şti, slugoi tîmpit, că sînt funcţionar, de viţă nobilă. Totuşi, mi-am luat pălăria, m-am îmbrăcat singur cu mantaua, pentru că aceşti domni nu se sinchisesc niciodată să ţi-o ţină, şi am plecat. Acasă am stat mai mult întins în pat. Apoi am copiat nişte versuri foarte frumoase: „De un ceas nu am văzut-o,/ Parc-un an întreg s-a scurs,/ Viaţa tare mi-i urîtă./ «Mor mai bine» – eu mi-am spus“[2]. Trebuie să fie o creaţie a lui Puşkin. Seara, înfăşurat în manta, m-am proţăpit la scara

Excelenţei sale şi am stat mult timp la pîndă, doar-doar s-o urca în caretă, ca s-o mai văd o dată, dar nu, n-a ieşit din casă.

6 noiembrie

M-a înfuriat peste poate şeful de secţie. Cînd am venit la departament, m-a chemat la el în birou şi a început să-mi vorbească aşa: „Ia spune-mi, rogu-te, ce faci?“ „Cum ce fac? Nu fac nimic“ i-am răspuns eu. „Ia şi te gîndeşte bine! Ai peste patruzeci de ani, ar cam fi timpul să-ţi vină mintea la cap. Ce-ţi închipui? Crezi că nu-ţi cunosc toate năzbîtiile? Te ţii după fiica directorului! Uită-te la tine şi gîndeşte-te ce eşti tu în faţa ei? Un zero şi nimic mai mult. N-ai un pitac la sufletul tău. Mai bine te-ai uita în oglindă, ca să-ţi iasă din cap tîmpenia asta!“ Ei, drăcie, dacă faţa îi seamănă întru cîtva cu un flacon de spiţerie şi are pe cap un smoc de păr încîrligat în sus, pe care-l unge cu nu ştiu ce pomadă şi-l face să stea ca o fofează de sfeşnic, de-acum crede că-şi poate permite orice? Pricep eu, pricep de ce-mi poartă sîmbetele. Mă invidiază: a văzut, poate, semnele de bunăvoinţă care mai ales mie mi se arată. Dar nici nu mă sichisesc de el! Mare lucru că-i consilier de curte! Şi-a agăţat la ceasornic un lănţişor de aur, îşi face la comandă cizme de treizeci de ruble, lua-l-ar dracu'! Ce, eu mă trag din tîrgoveţi, tata mi-a fost croitor sau mai ştiu eu ce subofiţer? Sînt de viţă nobilă. Pot ajunge şi eu să am grad mare. N-am decît patruzeci şi doi de ani, o vîrstă la care cariera de-abia începe cu adevărat. Aşteaptă, amice! Vom fi şi noi colonei şi, dacă o da Dumnezeu, poate ceva mai mare. Ne vom face şi noi o reputaţie mai bună decît a ta. Ce, ţi-ai băgat în cap că, în afară de tine, nu mai sînt oameni de ispravă pe lume? Ia dă-mi mie un frac de la Ruci[3], cusut după ultima modă, leagă-mi la gît o cravată întocmai ca a ta şi-

o să vezi că n-o să-mi ajungi nici la degetul cel mic. N-am bani destui, asta-i nenorocirea.

8 noiembrie

Am fost la teatru. S-a jucat *Filatka*, prostovanul rus. Am rîs pe săturate. S-a mai dat un vodevil cu versuri amuzante despre avocaţi, mai ales la adresa unui registrator de colegiu, destul de libertin scrise, aşa că m-am mirat cum de le-a dat drumul cenzura. Iar despre negustori se spunea de-a dreptul că înşală lumea, că odraslele lor se ţin de scandaluri şi vor să se strecoare în rîndul nobililor. Şi despre jurnalişti a fost un cuplet foarte amuzant, cum că le place să defăimeze totul şi că autorul cere protecţia publicului. Scriitorii de astăzi compun piese foarte distractive. Îmi place să merg la teatru. Cum am un ban în buzunar, nu mă pot abţine să nu merg. Însă printre confraţii noştri funcţionari sînt unii de-a dreptul porci: nu ţi s-ar duce ţărănoiul la teatru nici în ruptul capului. Doar dacă i-ai da biletul pe gratis. O actriţă a cîntat foarte bine. Mi-am amintit-o pe cealaltă… Ah, ce canalie mai sînt şi eu!… Tăcere, tăcere… Nu mai spun nimic.

9 noiembrie

La ora opt am plecat spre departament. Şeful de secţie s-a prefăcut că nu-mi observă venirea. Am procedat şi eu la fel, de parcă între noi nu s-ar fi întîmplat nimic. Am revăzut şi am verificat hîrtiile. Am plecat la ora patru. Am trecut pe lîngă locuinţa directorului, dar n-am văzut pe nimeni. După masă, am stat mai mult întins în pat.

11 noiembrie

Astăzi am stat în cabinetul directorului nostru, am ascuţit pentru el douăzeci şi trei de pene şi – ah! ah! – patru pene pentru ea, pentru Excelenţa Ei. Directorului îi place să fie cît mai multe pene pe masă. Oho, ce cap trebuie să aibă! Tace el, dar cred că pe toate le frămîntă în minte. Aş vrea să aflu la ce se gîndeşte mai mult, ce idei umblă prin acest cap. Aş vrea să văd mai de aproape viaţa acestor domni, toate echivocurile şi chestiile de la curte, cum se poartă şi ce fac ei în cercul lor, uite ce aş vrea să aflu! De cîteva ori m-am gîndit să aduc vorba despre asta cu Excelenţa Sa, dar nu ştiu de ce dracu' mi se înţepeneşte limba: nu spui decît că-i frig sau cald afară şi nu mai eşti în stare să adaugi nimic altceva. Aş vrea să intru în salon, unde nu pot decît să-mi arunc uneori privirea cînd se deschide uşa, şi încă într-o cameră, dincolo de salon. Ehei, ce interior bogat! Ce oglinzi şi porţelanuri! Aş vrea să ajung în camerele locuite de Excelenţa Ei. Uite unde-aş vrea să nimeresc: în budoar! Să văd cum îşi ţine acolo borcănaşele, flacoanele, florile, asupra cărora ţi-e şi frică să sufli. Să văd straiele ei, care seamănă mai mult a aer decît a straie, împrăştiate peste tot. Să-mi arunc o privire în dormitorul ei… Acolo, cred eu, sînt nişte minuni, cred că-i un rai cum nici în ceruri nu există. Aş vrea să mă uit la scăunelul pe care, ridicîndu-se din pat, îşi pune piciorușul, să văd cum îşi trage pe piciorus ciorapul alb ca zăpada… Ah, ah, ah! Tac, tac… Nu mai spun nimic.

Totuşi, astăzi parcă m-am luminat: mi-am amintit discuţia celor două căţeluşe, auzită pe Nevski Prospekt. „Bine, mi-am zis, acum o să aflu totul. Trebuie să pun mîna pe corespondenţa celor două javre. Din ea o să aflu cîte ceva." Mărturisesc, chiar am ademenit-o o dată pe Meggy şi i-am spus: „Ascultă, Meggy, sîntem singuri. Dacă vrei, închid uşa şi n-o să ne vadă nimeni. Povesteşte-mi tot ce ştii despre duduca, spune-mi

ce face şi cum o duce. Jur că n-o să afle nimeni nimic“. Dar şireata căţeluşă şi-a strîns coada între picioare, s-a făcut mică de tot şi a ieşit pe uşă, de parcă nu auzise nimic. Cîinele-i mult mai deştept decît omul, bănuiam de mult asta, chiar eram convins că ştie să vorbească, dar că n-o face dintr-un fel de încăpăţînare. Cîinele e un politician extrem de abil: nu-i scapă nimic, nici un pas al omului. Nu, orice-ar fi, chiar mîine mă duc la casa aceea a lui Zverkov, o interoghez pe Fidèle şi, dacă am noroc, pun mîna pe toate scrisorile primite de la Meggy.

12 noiembrie

La două după-amiază m-am dus cu gîndul s-o văd cu orice preţ pe Fidèle şi s-o interoghez. Nu pot suferi varza, al cărei miros răbufneşte din toate dughenele de mărunţişuri de pe strada Meşcianskaia. Pe deasupra, pe sub poarta fiecărei clădiri te trăsneşte o duhoare infernală, încît eu, astupîndu-mi nasul, am luat-o la fugă cît am putut de repede. Şi nemernicii de meseriaşi scot atîta funingine şi fum pe hornurile atelierelor lor, încît un om cuviincios nu se poate plimba pe aici. Cînd am ajus la etajul al cincilea şi am tras clopoţelul, a ieşit o fetişcană destul de frumuşică, cu pistrui mărunţi. Am recunoscut-o. Era aceeaşi care mergea împreună cu bătrîna. A roşit un pic la faţă şi eu mi-am dat seama imediat: îi arde de mire porumbiţei. „Ce doriţi?“ m-a întrebat ea. „Am ceva de discutat cu căţeluşa dumneavoastră.“ Fata era proastă! Am priceput îndată că era proastă! Între timp căţeluşa venise şi începuse să latre. Am vrut s-o prind, dar ticăloasa era cît pe ce să mă apuce cu colţii de nas. Totuşi, i-am zărit culcuşul într-un ungher. Tocmai de asta aveam nevoie! M-am dus într-acolo, am răscolit paiele puse într-o ladă de lemn şi, spre marea mea satisfacţie, am scos o legătură nu prea mare de hîrtiuţe. Văzînd

una ca asta, ticăloasa de căţeluşă m-a muşcat de pulpă, iar apoi, cînd a mirosit că am pus mîna pe scrisori, a început să scîncească şi să se gudure pe lîngă mine, dar eu i-am spus: „Nu, porumbiţă, rămîi cu bine!“. Apoi am luat-o la fugă. Cred că fata m-a luat drept un nebun, pentru că s-a speriat peste măsură. Ajuns acasă, am vrut să mă apuc îndată de lucru şi să descifrez scrisorile, pentru că nu văd bine la lumina lumînării. Dar Mavrei îi venise în cap să spele duşumelele. Pe finlandezele astea proaste le-apucă cheful să facă curăţenie tocmai cînd nu trebuie. De aceea m-am dus să mă plimb şi să reflectez la cele întîmplate. În sfîrşit, acum voi şti toate amănuntele, toate resorturile şi voi afla totul. Scrisorile îmi vor da totul în vileag. Cîinii sînt isteţi, cunosc toate relaţiile politice şi de aceea, cu siguranţă, voi găsi totul: portretul şi toate afacerile acestui bărbat. Trebuie să fie cîte ceva şi despre aceea, care… Tac, nu mai zic nimic! Spre seară m-am întors acasă. Am stat mai mult întins în pat.

13 noiembrie

Ia să vedem: scrisoarea e destul de clară. Totuşi, caligrafia are în ea ceva cîinesc. Să citim:

Dragă Fidèle, tot nu mă pot obişnui cu numele tău de mahala. Chiar nu-ţi puteau da unul mai frumos? Fidèle, Roza, ce ton vulgar! Dar să lăsam asta. Mă bucur foarte mult că ne-am gîndit să ne scriem.

Scrisul este foarte corect. Semnele de punctuaţie şi chiar litera „iati“ sînt puse la locul lor. Păi, aşa de bine nu scrie nici şeful nostru de secţie, deşi susţine că ar fi studiat la nu ştiu ce universitate. Să vedem mai departe:

Mi se pare că-i o mare fericire pe lume să-i împărtăşeşti altuia gîndurile, sentimentele şi impresiile tale.

Hm! Ideea asta-i luată dintr-o lucrare tradusă din germană. Nu-mi mai aduc aminte titlul.

Asta o spun din experienţă, deşi nu mi-a fost dat să merg prin lume mai departe de poarta casei noastre. Viaţa mea să nu se scurgă în satisfacţii? Duduca mea, căreia papa îi spune Sophie, mă iubeşte la nebunie…

Ah, ah!… Tac, tac, nu mai spun nimic!

Şi papa mă mîngîie des. Beau ceai şi cafea cu frişcă. Ah, ma chère, trebuie să-ţi spun că nu văd nici o plăcere în oasele mari şi curăţate de carne, pe care Polkan al nostru le înfulecă la bucătărie. Sînt bune doar oasele de vînat şi asta numai cînd încă nu a supt nimeni măduva din ele. E foarte bine să amesteci mai multe sosuri la un loc, numai să fie fără caper şi verdeţuri. Dar nu ştiu ceva mai oribil decît obişnuinţa de a da cîinilor cocoloaşe din pîine. Stă la masă cîte un domn, care a ţinut în mîini felurite porcării şi se-apucă să frămînte pîinea cu mîinile acestea, te cheamă şi-ţi bagă în gură un cocoloş. N-ar fi politicos să-l refuzi, aşa că mănînci, cu dezgust, dar mănînci…

Dracu' ştie ce mai e şi asta! O aiureală! De parcă nu putea scrie despre un subiect mai interesant. Să ne uităm la altă pagină, poate găsim ceva mai serios.

Cu mare plăcere sînt gata să te ţin la curent cu tot ce se întîmplă la noi. Ţi-am şi spus cîte ceva despre domnul cel mai

important, căruia Sophie îi zice papa. E un om foarte ciudat.

Aha! În sfîrşit! Ştiam eu: au perspectivă politică asupra tuturor lucrurilor. Să vedem ce-i cu *papa*:

> *...un om foarte ciudat. Mai mult tace. Vorbeşte foarte rar. Dar cu o săptămînă în urmă a vorbit toată vremea de unul singur: „O capăt sau nu?“. Lua în mînă un petic de hîrtie, mîna cealaltă o strîngea, goală, şi se întreba: „O capăt sau nu?“. Odată m-a întrebat şi pe mine: „Ce crezi tu, Meggy, o capăt sau nu?“. N-am priceput absolut nimic, i-am adulmecat cizma şi mi-am văzut de treabă. Apoi, ma chère, peste o săptămînă, papa a venit nespus de bucuros acasă. Toată dimineaţa s-au perindat foarte mulţi domni în uniforme, felicitîndu-l cu nu ştiu ce prilej. La masă a fost vesel, cum nu l-am mai văzut niciodată, iar după dejun m-a luat pe umeri şi mi-a spus: „Ia vezi şi tu, Meggy, ce-i asta!“. Am văzut o panglică. Am mirosit-o, dar n-avea nici o aromă. În fine, am lins-o uşor: era un pic sărată.*

Hm! Căţeluşa asta, mi se pare, a cam luat-o razna… ar merita o bătaie bună! Aha, deci e vanitos. Asta trebuie s-o notăm.

> *Rămîi cu bine, ma chère, mă grăbesc şi etc., etc… Voi termina mîine scrisoarea. Aşa! Bine te-am găsit! Sînt din nou cu tine. Astăzi, duduca mea, Sophie…*

Aha! Să vedem ce-i cu Sophie. Oho, mare canalie mai sînt şi eu!… Tac, tac… Să continuăm.

> *...duduca mea, Sophie, a fost extrem de agitată. Se pregătea să plece la bal şi eu*

eram bucuroasă că, în absenţa ei, îţi voi putea scrie. Sophie a mea se bucură foarte mult cînd merge la bal, deşi se enervează aproape de fiecare dată cînd se îmbracă. Nu înţeleg deloc, ma chère, ce plăcere are să meargă la bal. De la bal, Sophie vine-acasă la şase dimineaţa şi, văzînd-o cît e de slăbită şi palidă la faţă, aproape întotdeauna ghicesc că acolo nu i-au dat să mănînce, biata de ea. Eu una, mărturisesc, n-aş putea nicidecum să trăiesc aşa. Dacă nu mi s-ar da sos cu cărniţă de ieruncă sau friptură din aripi de găină, atunci… nu ştiu ce s-ar întîmpla cu mine. E bun şi sosul cu terci. Pe cînd morcovul, napul, anghinara nu pot fi niciodată gustoase…

Stilul este extrem de inegal. Se vede îndată că nu un om a compus scrisoarea. Începe cum trebuie, dar termină cîineşte. Ia să mai vedem una. E cam lungă. Hm! Nici data n-a pus-o.

Ah, draga mea! Se simte teribil apropierea primăverii. Inima mi se zbate în piept de parcă ar aştepta ceva. Am în urechi un zumzet permanent, aşa că adesea, ridicîndu-mi piciorușul, stau aşa cîteva minute, trăgînd cu urechea la uşă. Îţi mărturisesc că am mulţi curtezani. Adesea, stînd pe pervaz, îi studiez. Ah, dacă ai şti ce pocitanii sînt printre ei. Un dulău de curte, un mitocan de cea mai joasă speţă, prost ca noaptea, ceea ce i se citeşte pe mutra bleagă, umblă ţanţoş pe stradă şi îşi închipuie că-i o persoană de vază şi că toată lumea îl admiră. Nicidecum. Nu-i dau nici o atenţie, de parcă nici nu l-aş vedea. Şi ce dog înfricoşător se opreşte în dreptul ferestrei mele! Dacă s-ar ridica pe labele dinapoi, ceea ce, desigur, mîrlanul nu-i în stare să facă, ar fi cu un cap

mai înalt decît papa al scumpei mele Sophie, care-i şi el destul de înalt şi trupeş. Tîmpitul ăsta trebuie să fie grozav de impertinent. Am mîrîit la el, dar nici nu i-a păsat. Măcar să se fi strîmbat un pic! Şi-a scos limba afară, şi-a pleoştit urechile uriaşe şi, ca un mojic ce este, se holba pe fereastră! Dar să nu crezi, ma chère, că inima mea e indiferentă la toate avansurile. Ah, nu… Dacă l-ai vedea pe unul dintre cavaleri, care sare gardul dinspre curtea vecină, pe care-l cheamă Trezor… Ah, ma chère, ce botişor are!

Ptiu, la dracu'!… Ce tîmpenie!… Cum poate umple cineva scrisorile cu asemenea prostii! Mie daţi-mi omul! Vreau să văd omul! Vreau hrana care să-mi hrănească şi să-mi bucure sufletul! Şi-n loc de asta, nu găsesc decît fleacuri… Să mai întoarcem o pagină, poate o fi mai bine:

Sophie şedea la masă şi cosea ceva. Eu mă uitam pe fereastră, pentru că-mi place să-i privesc pe trecători. Deodată a intrat lacheul şi a spus: „Teplov!“[4]*. „Pofteşte-l! a exclamat Sophie şi s-a repezit să mă îmbrăţişeze. Ah, Meggy, Meggy! Dacă ai şti cine-a venit! E brunet, kammerjunker, şi ce ochi are! Negri şi strălucitori ca focul.“ Şi Sophie a zbughit-o în camera ei. Peste cîteva clipe a intrat un kammerjunker tînăr cu favoriţi negri, s-a dus la oglindă, şi-a netezit părul şi s-a uitat prin cameră. Eu am mîrîit şi m-am aşezat la locul meu. Curînd după aceea a ieşit Sophie şi, cu o plecăciune, i-a răspuns veselă la bătaia lui din pinteni. Eu, de parcă n-aş fi văzut nimic, mă uitam mai departe pe fereastră, dar mi-am înclinat capul puţin într-o parte ca să aud ce spun. Ah, ma chère, de-ai şti ce nerozii îşi debitau! Vorbeau despre o doamnă care, la dans, a făcut o figură în*

locul alteia; cum un oarecare Bobov, care, în jaboul lui, seamănă cu un cocostîrc, era cît pe ce să cadă; că nu ştiu care Lidina îşi închipuie că are ochii albaştri, deşi îi are verzi; şi au ţinut-o tot aşa. „Kammerjunkerul ăsta, mi-am zis eu, nici nu se compară cu Trezor!" Cerule! Ce diferenţă! În primul rînd, kammerjunkerul are faţa lată şi netedă cu desăvîrşire, încadrată de favoriţi, de parcă s-ar fi îmbrobodit cu o basma neagră, iar Trezor are botişorul subţire şi o pată albă în frunte. Talia lui Trezor nici nu se poate asemui cu a kammerjunkerului. Şi-apoi ochii, manierele, gesturile sînt mai presus de orice comparaţie. Oh, ce diferenţă! Nu ştiu, ma chère, ce-o fi găsit la Teplov al ei. De ce-o fi aşa de încîntată de el?…

Mi se pare că ceva nu-i în regulă. Nu se poate ca un kammerjunker s-o fi fermecat într-un asemenea hal. Să vedem mai departe:

Cred că, dacă-i place acest kammerjunker, curînd o să-i placă şi funcţionarul din biroul lui papa. Ah, ma chère, dacă ai şti ce slut e! Parcă-i o broască-ţestoasă vîrîtă într-un sac…

Cine să fie funcţionarul?

Are un nume de familie foarte ciudat. Stă în birou şi ascute pene. Părul de pe cap parcă ar fi o claie de fîn, nu altceva. Papa îl trimite întotdeauna în locul servitorului.

Mi se pare că javra mă vizează pe mine. Dar de unde şi pînă unde am eu pe cap o claie de fîn în loc de păr?

Sophie nu se poate stăpîni să nu rîdă, cînd îl vede.

Minţi, căţeluşă blestemată! Ce limbă afurisită! Parcă n-aş şti că aici e invidia la mijloc. Parcă n-aş şti cine mă lucrează. Şeful de secţie şi-a băgat nasul. S-a jurat că o să-mi poarte ură toată viaţa şi-mi face mizerii, la tot pasul îmi face mizerii. Totuşi, să mai vedem o scrisoare. Poate că totul se va lămuri de la sine.

> *Draga mea Fidèle, scuză-mă că nu ţi-am scris de atîta timp. Am fost pur şi simplu în al şaptelea cer de fericire. Mare dreptate a avut scriitorul acela care-a spus că dragostea-i a doua viaţă. Pe deasupra, în casa noastră au loc mari schimbări. Kammerjunkerul vine acum în fiecare zi. Sophie e îndrăgostită nebuneşte de el. Papa este foarte vesel. Chiar am auzit de la Grigori, care mătură duşumeaua şi aproape întotdeauna vorbeşte singur, că în curînd o să facem nunta, pentru că papa vrea neapărat s-o dea pe Sophie sau după un general, sau după un kammerjunker, sau după un colonel de carieră…*

La dracu'! Nu mai pot citi… Peste tot dai numai de kammerjunkeri şi generali. Tot ce-i mai bun pe lume cade în mîna kammerjunkerilor şi a generalilor. Găseşti şi tu o biată comoară, vrei să întinzi mîna după ea, dar ţi-o suflă un kammerjunker sau un general. La dracu'! Aş vrea şi eu să ajung general, dar nu ca să-i capăt mîna şi aşa mai departe, aş vrea să fiu general numai ca să-i văd mirîndu-se şi făcînd în faţa mea toate chestiile şi echivocurile de la curte, după care să le spun că mă doare-n cot de amîndoi. La dracu'! Mi-e necaz! Am să rup în bucăţi scrisorile nătoadei căţeluşe.

3 decembrie

Nu se poate. Minciuni sfruntate! Nu va fi nici o nuntă! N-are importanţă că-i kammerjunker. Nu-i decît un rang, nu-i un lucru care să se vadă şi să-l poţi lua în mînă. Dacă-i kammerjunker, asta nu înseamnă că-i răsare un al treilea ochi în frunte. Nici nasul nu-i e de aur, e ca al meu, ca al oricui, miroase cu el, nu mănîncă, strănută, nu tuşeşte. De cîteva ori am încercat să înţeleg de unde provin toate aceste nepotriviri. De ce sînt consilier titular şi cum adică sînt consilier titular? Poate că-s cine ştie ce conte sau general şi doar par consilier titular! Poate că nici eu nu ştiu cine sînt. Doar au fost destule cazuri în istorie cînd un om oarecare, care nici măcar nu era nobil, ci un tîrgoveţ sau chiar un ţăran de rînd, a descoperit deodată că-i un mare demnitar sau chiar împărat. Dacă dintr-un ţăran poate ieşi aşa ceva, ce să mai spunem despre un nobil? Să zicem că, deodată, îmi fac apariţia în uniformă de general. Am un epolet pe umărul drept, unul pe umărul stîng, peste care-mi mai trece şi o panglică albastră. Ce s-ar întîmpla atunci? Cum ar cînta frumoasa mea? Ce-ar spune atunci *papa*, directorul nostru? Ah, e un mare vanitos! E mason, sînt sigur că-i mason. Cu toate că o întoarce şi aşa, şi altfel, mi-am dat seama din capul locului că-i mason: dacă dă mîna cu tine, îţi întinde numai două degete. Parcă eu n-aş putea fi înaintat chiar acum la rangul de general-guvernator, de intendent sau de mai ştiu eu ce? Aş vrea să aflu de ce-s consilier titular? De ce-s tocmai consilier titular?

5 decembrie

Azi am citit toată dimineaţa ziarele. În Spania se petrec nişte lucruri foarte ciudate. Nici măcar nu m-am putut lămuri pe deplin asupra lor. Se scrie că tronul a rămas de izbelişte şi că demnitarii întîmpină dificultăţi în alegerea moştenitorului, din care cauză au loc revolte. Toate acestea mi se par

extrem de ciudate. Cum se poate ca un tron să rămînă de izbelişte? Se spune că ar trebui să urce pe el nu ştiu care *donna*. Dar o *donna* nu poate urca pe tron. Nu poate nicidecum. Pe tron trebuie să fie un rege. Chiar dacă se spune că nu există nici un rege, aşa ceva e imposibil: regele trebuie să existe. Regele există, numai că-şi păstrează anonimatul. Poate că se află chiar în Spania, dar anumite motive familiale sau teama de ţările vecine, cum ar fi Franţa şi alte state, îl fac să se ascundă. Poate mai sînt şi alte motive.

8 decembrie

Era cît pe ce să mă duc la departament, dar m-au reţinut diferite motive şi gînduri. Evenimentele din Spania nu-mi mai ies din minte. Cum se poate ca o *donna* să ajungă regină? Nu se va permite una ca asta. Mai întîi de toate, Anglia nu va permite. Apoi situaţia politică a întregii Europe: împăratul austriac, suveranul nostru… Mărturisesc că aceste evenimente m-au dat gata şi m-au zdruncinat în aşa hal, încît toată ziua n-am putut face nimic. Mavra mi-a atras atenţia că la masă am fost extrem de distrat. Şi, într-adevăr, mi se pare că, distrat cum eram, am trîntit pe duşumea două farfurii, care s-au spart pe loc. După masă m-am dus la dealurile amenajate pentru săniuş. N-am putut trage nici o învăţătură. Am stat mai mult întins în pat, reflectînd la evenimentele din Spania.

Anul 2000, aprilie 43

Astăzi e o zi de mare sărbătoare! Spania are un rege. S-a găsit. Regele sînt eu. Chiar astăzi am aflat. Mărturisesc: parcă m-a luminat deodată un fulger. Nu înţeleg cum am putut să cred şi să-mi imaginez că-s consilier titular. Cum de-a putut să-mi treacă prin cap o idee atît de ţicnită? Bine că nu

s-a gîndit careva să mă bage la casa de nebuni. De-acum, totul mi-e limpede. Văd clar, ca în palmă. Mai înainte nu pricepeam, mai înainte aveam un fel de ceaţă pe ochi. Şi toate astea se întîmplă, cred eu, din cauză că oamenii îşi imaginează că locul creierului este în cap. Nu-i deloc aşa: creierul este adus de vînt dinspre Marea Caspică. Mai întîi am anunţat-o pe Mavra cine sînt eu. Cînd a auzit că-l are-n faţă pe regele Spaniei, a plesnit din palme, mai să moară de spaimă. Proasta de ea, n-a mai văzut vreodată un rege al Spaniei. Totuşi, am încercat s-o liniştesc şi, în cuvinte îngăduitoare, m-am străduit s-o încredinţez de bunăvoinţa mea şi că nu-i port deloc pică pentru că uneori mi-a lustruit cizmele de mîntuială. Aşa-s oamenii de rînd, lor nu le poţi vorbi despre lucruri abstracte. S-a speriat pentru că-i încredinţată că toţi regii din Spania seamănă cu Filip al II-lea[5]. Dar i-am explicat că între mine şi Filip nu există nici o asemănare şi că eu nu am nici un capucin… Nu m-am dus la departament… Dracu' să-l ia! Nu, stimabililor, de-acum n-o să mă mai păcăliţi, n-o să mai copiez hîrtiile voastre parşive!

86 martombrie, între zi şi noapte

Astăzi a venit aprodul nostru să mă cheme la departament, fiind mai bine de trei săptămîni de cînd n-am mai dat pe la slujbă. M-am dus mai mult în glumă. Şeful de secţie credea că am să mă închin în faţa lui şi am să-mi cer iertare, însă eu l-am privit cu răceală, nici prea mînios, dar nici prea binevoitor, şi m-am aşezat la locul meu, de parcă n-aş fi observat pe nimeni. Mă uitam la toate lepădăturile acelea conţopiste şi îmi spuneam: „Ce-ar fi dacă ar şti cine se află printre ei… Doamne-Dumnezeule! Ce balamuc s-ar stîrni! Pînă şi şeful de secţie ar începe să mi se ploconească de la brîu, cum se ploconeşte acum în

faţa directorului!“. Mi s-au pus dinainte nişte hîrtii să fac un extras din ele. Dar eu n-am mişcat un deget. Peste cîteva minute toţi au început să se agite. Li s-a spus că vine directorul. Mulţi funcţionari au început să alerge încolo şi încoace, ca să li se vadă rîvna. Dar eu nu m-am mişcat din loc. Cînd a trecut prin secţia noastră, toţi şi-au încheiat nasturii de la fracuri, însă eu nici nu m-am sinchisit. Auzi, director! Să mă ridic în faţa lui? Niciodată! Care director? Un dop, nu director. Un dop obişnuit, un simplu dop şi nimic mai mult. Un dop de astupat sticle. Cel mai mult m-am amuzat cînd mi-au vîrît sub nas o hîrtie s-o semnez. Credeau c-o să scriu în marginea de jos a paginii: şeful de birou cutare. Ba bine că nu! Chiar în capul foii, în locul unde semnează şeful departamentului, m-am iscălit: „Ferdinand al VIII-lea“. Să fi văzut ce tăcere plină de veneraţie s-a instaurat, dar eu, făcînd un gest cu mîna, am ieşit, nu înainte de a le spune: „Nu-i nevoie de nici un semn de supuşenie!“. De la departament m-am dus de-a dreptul la director acasă. Dumnealui încă nu se întorsese. Lacheul n-a vrut să-mi dea drumul, dar eu i-am spus una, că i-a pierit piuitul. Am luat-o întins spre camera de toaletă. Ea şedea în faţa oglinzii. Văzîndu-mă, a sărit în picioare şi s-a tras cîţiva paşi înapoi. Totuşi, nu i-am destăinuit că sînt regele Spaniei. Nu i-am spus decît că o aşteptă o fericire pe care nici nu şi-o poate imagina şi că, în pofida uneltirilor puse la cale de duşmani, vom fi împreună. N-am vrut să-i spun mai multe şi am plecat. Ah, ce creatură perfidă e femeia! De-abia acum am înţeles eu ce-i cu femeia. Nimeni încă nu a aflat de cine-i ea îndrăgostită. Eu am descoperit primul. Femeia-i îndrăgostită de dracul. Da, îl iubeşte, nu glumă! Fizicienii scriu prostii, cum că ea e aşa şi pe dincolo, dar n-au dreptate, femeia numai pe drac îl iubeşte. Uite-o ducîndu-şi lornionul la ochi dintr-o lojă din rîndul întîi. Credeţi că se uită la burtosul acesta cu stea? Da’ de

unde! Se uită la dracul, care-i în spatele lui. Uite că s-a pitit în fracul lui. Uite că-i face de acolo semn cu degetul! Şi ea o să se mărite cu el. O să se mărite. Iar aceşti părinţi, înalţi funcţionari, care se gudură în toate părţile şi dau tîrcoale curţii, spunînd că-s patrioţi şi aşa mai departe, ce vor ei? Arende, arende vor aceşti patrioţi! Pentru bani, vanitoşii şi iudele şi-ar vinde mama, tata, pe Dumnezeu l-ar vinde! Toate acestea-s vanitate, iar vanitatea li se trage de la băşicuţa mică de sub limbă, în care se află un viermişor de mărimea unei gămălii de ac, pe care le face un bărbier de pe strada Gorohovaia. Nu-mi aduc aminte cum îl cheamă, dar se ştie precis că el împreună cu o moaşă vor să răspîndească mahomedanismul în toată lumea şi cică de asta în Franţa cea mai mare parte a poporului mărturiseşte de pe-acum credinţa lui Mahomed.

Fără dată. Ziua nu a avut dată

M-am plimbat incognito pe Nevski Prospekt. A trecut suveranul în echipajul lui. Tot oraşul şi-a scos căciula din cap şi eu de asemenea. Însă nu m-am trădat prin nimic că sînt regele Spaniei. Am socotit că n-ar fi cuviincios să mă dau în vileag în faţa tuturor, fiindcă, mai întîi şi mai întîi, trebuie să mă prezint la curte. Pînă acum nu m-a oprit decît lipsa unui costum de rege. Trebuie să fac rost măcar de o mantie. M-am gîndit să i-o comand unui croitor, dar măgarii ăştia lucrează cu totul neglijent, umblă cu afaceri murdare şi cel mai adesea bat străzile de pomană. M-am hotărît să-mi fac mantia din uniforma cea nouă, pe care n-am îmbrăcat-o decît de două ori. Pentru ca puşlamalele de croitori să nu mi-o strice, m-am gîndit să mi-o cos singur, cu uşa zăvorîtă, ca să nu mă vadă careva. Am tăiat-o toată cu foarfecele, deoarece croiala trebuie să fie cu totul alta.

Data nu mi-o amintesc. Nici lună n-a fost. A fost dracu' ştie ce

Mantia-i gata cusută. Cînd m-am îmbrăcat cu ea, Mavra a scos un ţipăt. Totuşi, nu mă pot hotărî încă să mă prezint la curte. Pînă acum n-a sosit nici o delegaţie din Spania. Fără delegaţi, nu se cuvine să mă prezint. Nu m-aş bucura de prestigiul cuvenit. Îi aştept din clipă în clipă.

Data de 1

Mă miră la culme încetineala delegaţilor, oricare ar fi motivele care-i opresc să apară. Oare Franţa să fie de vină? Da, asta-i ţara cea mai ostilă. Am vrut să mă interesez la poştă dacă nu cumva au venit delegaţii spanioli, dar dirigintele e din cale-afară de prost, habar n-are de nimic. Nu, zice, aici nu-s nici un fel de delegaţi spanioli, dar, dacă doriţi să expediaţi o scrisoare, o primim conform tarifului. La dracu'! Care scrisoare? Scrisoarea-i o prostie. Scrisori nu scriu decît spiţerii.

Madrid. Al treizecilea februarie

Aşadar, sînt în Spania şi totul s-a petrecut atît de iute, încît de-abia am putut să mă dezmeticesc. Azi-dimineaţă au venit la mine delegaţii spanioli şi împreună cu ei am urcat în caretă. Mi s-a părut ciudată rapiditatea neobişnuită a călătoriei. Am mers atît de repede, încît într-o jumătate de ceas am ajuns la graniţa spaniolă. De altminteri, Europa-i acum toată împînzită cu drumuri de tuci, iar vapoarele merg foarte repede. Ciudată ţară şi Spania asta! Cînd am pătruns în prima cameră, am văzut o mulţime de oameni cu capetele rase. Cu toate acestea, mi-am dat seama că trebuie să fie sau granzi, sau soldaţi, pentru că ei se rad în cap. Extrem de ciudată mi s-a părut comportarea cancelarului de stat, care m-a condus la braţ, m-a

împins într-o cameră mică şi mi-a spus: „Şezi aici şi, dacă o să mai spui că eşti regele Ferdinand, îţi scot eu gărgăunii din cap“. Dar eu, ştiind că nu era altceva decît o încercare, i-am răspuns negativ, din care cauză m-a croit de două ori pe spinare cu băţul. M-a durut atît de tare, încît era cît pe ce să ţip, dar m-am abţinut, amintindu-mi că acesta-i ritualul cavaleresc la acordarea unui rang înalt, pentru că în Spania tradiţiile cavalereşti dăinuie şi în zilele noastre. Rămas singur, m-am gîndit să mă ocup cu treburile statului. Am descoperit că Spania şi China sînt una şi aceeaşi ţară şi că numai din ignoranţă au fost considerate drept state diferite. Îi sfătuiesc pe toţi să scrie pe hîrtie „Spania“ şi o să vadă că le iese „China“. Totuşi, m-a întristat peste măsură o întîmplare care urmează să aibă loc mîine. Mîine, la ora şapte, se va săvîrşi un fenomen ciudat: pămîntul va încăleca luna. Despre asta scrie şi celebrul chimist englez Wellington[6]. Mărturisesc, mi-a sărit pur şi simplu inima din loc cînd mi-am închipuit neobişnuita gingăşie şi şubrezenie a lunii. Căci luna se fabrică de regulă la Hamburg, şi se fabrică foarte prost. Mă mir că Anglia nu ia atitudine. O fabrică un dogar şchiop şi se vede de la o poştă că prostul habar n-are ce-i aceea lună. A pus în lună un otgon gudronat şi a turnat peste el untdelemn: de aceea pe tot pămîntul e o duhoare groaznică, încît oamenii sînt nevoiţi să-şi astupe nasurile. Şi de aceea luna-i o bilă atît de gingaşă, încît oamenii nu pot nicidecum trăi pe ea şi acum e locuită numai de nasuri. De aceea noi nu ne putem vedea nasurile, căci ele se află pe lună. Iar cînd mi-am dat seama că pămîntul, materia asta grea, încălecînd luna, ar putea să ne prefacă nasurile în praf şi pulbere, m-a copleşit o asemenea îngrijorare încît, trăgîndu-mi în picioare ciorapii şi botinele, m-am grăbit să mă duc în sala consiliului de stat şi să poruncesc poliţiei să ia măsuri ca nu cumva pămîntul să încalece luna. Granzii raşi în cap, pe care i-am găsit în număr

mare în sala consiliului de stat, erau oameni foarte inteligenţi şi, cînd le-am spus: „Domnilor, să salvăm luna, pentru că pămîntul vrea s-o încalece“, s-au repezit de îndată să ducă la îndeplinire regeasca mea dorinţă, unii căţărîndu-se chiar pe pereţi, ca să ajungă la lună. Dar între timp a intrat marele cancelar. Văzîndu-l, s-au împrăştiat cu toţii. Eu, ca rege, am rămas singur. Dar, spre marea mea uimire, cancelarul m-a croit cu băţul şi m-a alungat în camera mea. Mare putere mai au în Spania obiceiurile pămîntului!

Ianuarie, care, în acelaşi an, s-a întîmplat să fie după februarie

Nici pînă astăzi nu pot înţelege ce fel de ţară e Spania. Obiceiurile pămîntului şi eticheta de la curte sînt cu desăvîrşire neobişnuite. Nu înţeleg, nu înţeleg, chiar nu mai înţeleg nimic. Astăzi m-au ras în cap, cu toate că am ţipat ca din gură de şarpe că nu vreau să fiu călugăr. Dar nu mai sînt în stare să-mi amintesc ce-a fost cu mine cînd s-au apucat să-mi picure apă rece în creştet. N-am mai trecut niciodată printr-un asemenea iad. Era cît pe ce să turbez, aşa că de-abia m-au putut ţine. Nu înţeleg deloc semnificaţia acestui obicei bizar. E un obicei prostesc, fără noimă! Pentru mine e un mister faptul că regii sînt atît de nechibzuiţi şi nu-l desfiinţează. Judecînd după toate semnele, mă întreb dacă nu cumva am căzut în mîna Inchiziţiei şi dacă nu cumva cel pe care l-am luat drept cancelar n-o fi însuşi marele inchizitor. Numai că nu pot înţelege cum e cu putinţă ca un rege să fie cercetat de inchiziţie. Ce-i drept, asta s-ar putea întîmpla cu concursul Franţei şi, mai ales, al lui Polignac[7]. Ah, bestia de Polignac! S-a jurat să-mi facă rău pînă la moarte. Şi uite că mă persecută şi mă tot persecută. Dar eu ştiu, amice, că nu eşti decît o unealtă a englezului. Englezul e mare

politician. Îşi vîră nasul peste tot. Toată lumea ştie că, atunci cînd Anglia trage tabac pe-o nară, Franţa strănută.

Data 25

Astăzi marele inchizitor a venit în camera mea, dar eu, auzindu-i paşii de departe, m-am ascuns sub un scaun. Văzînd că nu dă de mine, a început să mă strige. Mai întîi a strigat: „Popprişcin!“[8]. Eu am tăcut chitic. Apoi: „Aksenti Ivanov, consilier titular, nobil!“. N-am zis nici pîs. „Ferdinand al VIII-lea, regele Spaniei!“. Am vrut să-mi scot capul, dar pe urmă m-am gîndit: „Nu, frate, n-o să mă păcăleşti! Te ştim noi: iar o să-mi torni apă rece pe creştet“. Totuşi, m-a zărit şi m-a scos cu băţul de sub scaun. Tare dureroase-s loviturile afurisitului de băţ! De altminteri, pentru toate astea m-a răsplătit descoperirea pe care am făcut-o astăzi: am aflat că fiecare cocoş are o Spanie, că o ţine sub pene. Totuşi, marele inchizitor a plecat furios din camera mea, ameninţîndu-mă cu nu ştiu ce pedeapsă. Dar furia lui neputincioasă m-a lăsat cu totul rece, ştiind că acţionează ca o maşină, ca o unealtă a englezului.

Da 34 ta, Ln alnu, Februarie 349

Nu, nu mai am putere să îndur. Doamne! Ce fac ei cu mine! Îmi toarnă apă rece în cap! Sînt neîndurători, nu mă văd, nu mă ascultă. Ce rău le-am făcut? De ce mă chinuie? Ce le pot da eu? Doar n-am nimic la sufletul meu. Nu mai pot, nu mai sînt în stare să îndur toate chinurile lor, capul îmi arde şi totul mi se învîrte dinaintea ochilor. Salvaţi-mă! Luaţi-mă de-aici! Daţi-mi o troică iute ca viforul! Urcă, surugiule, sună, clopoţelule, luaţi-vă zborul, bidiviilor, şi duceţi-mă din lumea asta! Mai departe, mai departe, să nu se mai vadă nimic,

nimic. Uite cerul învolburîndu-se dinaintea mea; o steluţă luceşte în depărtare; pădurea fuge cu copacii ei negri şi cu luna; negura albăstruie mi se aşterne sub picioare; o strună răsună în negură; de-o parte-i marea, de cealaltă – Italia; iată că se zăresc nişte căscioare ruseşti. N-o fi a mea casa aceea albastră din depărtări? Nu cumva mama şade la fereastră? Maică, salvează-ţi fiul nenorocit! Varsă o lacrimă pe capul lui bolnav! Uită-te cum ţi-l chinuie! Strînge-l la sînul tău pe bietul orfan! El n-are loc pe lume! E prigonit! Maică, fie-ţi milă de copilul tău bolnav!… Dar ştiţi că deiul[9] Algerului are o umflătură chiar sub nas?

Note

Scrisă în toamna lui 1834, nuvela a fost publicată pentru prima oară în partea a doua a volumului *Arabescuri* (1835).

1. *Pciolka* – diminutivul revistei *Severnaia pcela*.
2. *„De un ceas nu am văzut-o… "* – versuri dintr-o poezie de N.P. Nikolaev (17581815).
3. *Ruci* – croitor din Petersburg.
4. *Teplov* – de la „teplo" = cald (rus.).
5. *Filip al II-lea* (1527-1598) – rege al Spaniei.
6. *Wellington, Arthur Wellesley, duce de* (1769-1852) – general englez, învingător al lui Napoleon la Waterloo (1815).
7. *Polignac, Jules Auguste Armand Marie, prinţ de* (1780-1847) – om politic francez.
8. *Poprişcin* – de la „poprişce" = domeniu de activitate (rus.).
9. *dei* – titlul unor suverani africani.

Table of Contents

Table of Contents